

ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed

Hvordan bruger danskerne tiden?

Jens Bonke

Anders Eiler Wiese Christensen

Hvordan bruger danskerne tiden?

© 2018 ved forfatterne og
ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed

Sats og typografisk tilrettelægning: Grafik/Design
Bogen er sat med ITC Stone Sans og Minion Pro
og trykt hos Narayana Press, Gylling

Printed in Denmark 2018
1. udgave, 1. oplag
ISBN 9788702272666

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på
institutioner, der har indgået aftale med Copydan
og kun inden for de i aftalen nævnte rammer

Bogens redaktion er afsluttet oktober 2018

Udgivet med støtte fra
ROCKWOOL FONDEN

Forord

Med det formål at tegne et billede af befolkningens velstand og velfærd gennemførte ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed i 2017/18 en repræsentativ undersøgelse af danskernes tidsanvendelse baseret på døgnrytmer. Undersøgelsen indeholder således oplysninger om tiden brugt på arbejde ude og hjemme, fritid og søvn, og skal dermed ses som en opfølgning på tidligere sammenlignelige dataindsamlinger senest i 2008/09, som blev afrapporteret i bl.a. ”Har vi tid til velfærd? Om danskernes brug af deres tid ude og hjemme” (Bonke, 2012), og i ”Tid og velfærd” (Bonke, 2002) baseret på en tidsundersøgelse om danskernes tidsanvendelse i 2001.

Bogen ser på den enkeltes tidsanvendelse og på tidsanvendelsen i familier, idet der sondres mellem mænd og kvinders tidanvendelse. Flere steder sammenlignes med tidsanvendelsen i 2008.

Seniorforsker Jens Bonke, ph.d. i økonomi, har stået for udarbejdelsen af bogen, og databehandlingen og analyserne i bogen er udført af stud.polit. Anders Eiler Wiese Christensen med bidrag af forskningsassistent Jaagup Repän, alle forskningsenheden. Cand. mag. og ekstern konsulent i forskningsenheden Bent Jensen har givet konstruktive kommentarer til manuskriptet. Dette gælder også lektor Mette Gørtz, Økonomisk Institut, Københavns Universitet, der har været ekstern referee på bogen.

På opdrag af ROCKWOOL Fonden har Danmarks Statistik stået for gennemførelsen af dataindsamlingen, som har indebåret en særlig udfordring, da flere deltagere også deltog i 2008-undersøgelsen, og deltagelse også har kunnet foregå via en app (ETUS, 2018) udviklet af ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

En tak går til ROCKWOOL Fonden for at stille midler til rådighed for gennemførelsen af denne omfattende tidsundersøgelse og dermed muliggøre udarbejdelsen og udgivelsen af denne bog.

Jan Rose Skaksen

København, november 2018

Disposition

Forord	3
1 Introduktion	7
2 Data og analyser	9
3 Danskernes tidsanvendelse 2008 og 2018	13
3.1 Befolkningens alder og beskæftigelse i 2008 og 2018	13
3.2 Tidsanvendelsen i 2008 og 2018	14
3.3 Tidsanvendelsen for mænd og kvinder efter uddannelse 2008 og 2018	16
3.4 Sammenfatning	19
4 Danskernes arbejde på arbejdsmarkedet	21
4.1 Hvor meget arbejder danskerne?	21
4.2 Den normale og faktiske arbejdstid	23
4.3 Fleksibilitet i danskernes arbejdstid	24
4.4. Danskernes tid på at komme til og fra arbejde	26
4.5 Mænd og kvinders faktiske arbejdstid	27
4.6 Arbejdstid, alder og uddannelse	28
4.6 Sammenfatning	30
5 Danskernes husholdningsarbejde	32
5.1 Kvinder og mænds husholdningsarbejde	32
5.2 Hvilke aktiviteter omfatter husholdningsarbejdet?	35
5.3 Børneomsorg	36
5.4 Husholdningsarbejdets omfang og fordeling mellem kvinder og mænd	39
5.5 Sammenfatning	41

6	Danskeres fritid	43
6.1	Hvor meget fritid har danskerne?	43
6.2	Hvordan bruges fritiden?	45
6.3	Hvor meget sover danskerne?	51
6.4	Sammenfatning	53
7	Tilfredshed med arbejde og fritidsomfang, og stress	54
7.1	Tilfredshed med arbejde, fritidsomfang og arbejdstid	54
7.2	Er danskerne blevet mere stressede?	56
7.3	Sammenfatning	61
8	Sammenfatning	63
8.1	Befolkningens tidsanvendelse 2008-2018	63
8.2	Arbejdet på arbejdsmarkedet	64
8.3	Husholdningsarbejdet	65
8.4	Fritiden	66
8.5	Tilfredshed med arbejde og fritidsomfang, og stress	66
	Referencer	68
	Udgivelser fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed om befolkningens tidsanvendelse, 1989-2018	70

1 Introduktion

Hvordan vi bruger tiden er et tilbagevendende politisk spørgsmål og et spørgsmål af betydning for den enkelte dansker. Det er således gennem besvarelsen af dette spørgsmål muligt at få et indtryk af, hvor stor en indsats den enkelte yder på arbejdsmarkedet og dermed gennem skatter bidrager til opretholdelsen af velfærdssamfundet, samtidig med at der herved også kan tegnes et billede af befolkningens levevilkår. I sidste ende er det således valget mellem arbejde og fritid, der afgør velstanden og velfærden i samfundet, og valget af tidsanvendelsen igen er afhængig af udformningen af skatte- og andre politikker. Det er da også begrundelsen for, at man siden 1964 har gennemført tidsanvendelsesundersøgelser i Danmark, og i en række andre lande endog endnu længere tilbage i tiden (Bonke & Jensen, 2012), idet der i årtier er fulgt de samme retningslinjer for at kunne sammenligne over tid og mellem lande (Eurostat, 2000).

Bogen begynder med et kapitel om 18-74-årige mænd og kvinders brug af tiden på en gennemsnitligt ugedag i 2008 og 2018. Dernæst følger en beskrivelse af danskernes arbejde på arbejdsmarkedet, tiden brugt på husholdningsarbejde, og et kapitel om 18-74-åriges fritidsanvendelse. Bogen afsluttes med et kapitel om tilfredshed med tidsanvendelsen og forekomsten af stress.

Begrundelsen for at belyse omfanget og fordelingen af tiden brugt på arbejdsmarkedet er først og fremmest, at dette arbejde giver indkomst og forbrugsmuligheder, samtidig med at det at have arbejde også medvirker til inklusion og social prestige i almindelighed. Arbejdet på arbejdsmarkedet og indkomster har derfor også indflydelse på beslutninger i familien, og det medvirker gennem skatter til at skabe samfundsmæssig velfærd.

Husholdningsarbejdet er en nødvendig del af vores hverdag og bidrager til at skabe endeligt forbrug, samtidig med at husholdningsarbejdets fordeling mellem mænd og kvinder er et tilbageværende ligestillingstema. Til husholdningsarbejdet hører børneomsorg, som er af afgørende betydning for børns velfærd, og hvordan de klarer sig siden hen.

Fritiden er nødvendig for at kunne klare arbejdet på arbejdsmarkedet og i hjemmet, ligesom en væsentlig del af fritiden indebærer samvær med familie og venner. Fritiden er samtidig den tid, hvor man forbruger, og fritid er for de fleste ensbetydende med velfærd.

Der er med andre ord en række argumenter for at belyse spørgsmålet om, hvordan befolkningen bruger tiden både for den enkelte og for samfundet. Tidsanvendelsen kan således opfattes som et spejl på udviklingen i velstand og velfærd.

I denne bog er fokus på danskernes tidsanvendelse i 2018, idet der også sammenlignes med tidsanvendelsen i 2008 og nogle steder med 2001. Sidstnævnte blev også belyst i Bonke (2012), som trak udviklingen tilbage til 1964. Der vil derfor være et vist overlap mellem de to bøger.

2 Data og analyser

Der anvendes i denne bog oplysninger fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenheds tidsanvendelsesundersøgelse 2018 (DTUS17) og tidsanvendelsesundersøgelsen i 2008 (DTUC), hvorved det er muligt at give et aktuelt billede af danskernes tidsanvendelse og samtidig tegne et billede af udviklingen i danskernes tidsanvendelse i løbet af de seneste ti år. En del af interviewpersonerne i 2018-undersøgelsen indgik også i 2008-undersøgelsen, hvorved det er muligt at følge de samme personers tidsanvendelse over perioden. Der indgår dog i 2018-undersøgelsen også andre respondenter for at sikre, at der i begge undersøgelser er tale om interview med repræsentative udsnit af 18-74-årige i begge år. Når de to undersøgelser nogle steder angives for to år 2008/09 og 2017/18, skyldes det, at tre-fjerdedele af interviewene blev indsamlet i de tre sidste kvartaler af det første år (2008 og 2017) og resten i det første kvartal af det sidste år (2009 og 2018).

I 2008-undersøgelsen indgik også interview med 7-17-årige (Bonke & Greve, 2013), hvilket ikke er tilfældet i 2018-undersøgelsen.

For 2008- og 2018-undersøgelserne er der tale om den samme opbygning, idet der ud over et baggrundsskema indgår to døgnrytme-/tidsskemaer, som respondenterne blev bedt om at udfylde. Baggrundsskemaet udfyldes af den udvalgte interviewperson. Selvom der også skulle indhentes oplysninger fra partner/ægtefælle, var det altså på dennes vegne, at den udtrukne person svarede på spørgsmålene.

Hver deltager i undersøgelserne udfylder to døgnrytmeskemaer, idet ét refererer til en hverdag og ét til en weekenddag, og hvis der er en partner/ægtefælle i husstanden udfylder vedkommende også to døgnrytmeskemaer for de samme to dage. Det er derved muligt at undersøge sammenhængen mellem disse personers arbejdsomfang, ligesom det gælder for andre sammenhænge i familiemedlemmernes døgnrytmer.

Fremgangsmåden ved udfyldelsen af et døgnrytmeskema er, at den pågældende angiver, hvad vedkommende lavede fra kl. 04:00

til kl. 04:00 den følgende dag. De oplyste aktiviteter, som man kunne vælge at angive, er herefter blevet opdelt i 10-minutters intervaller, således at vi ender med at have 144 10-minutters intervaller – sekvenser. Der opnås herved oplysninger om, hvornår på dagen aktiviteterne fandt sted, og hvor meget tid der sammenlagt blev anvendt på en given aktivitet, fx omfanget af arbejde eller fritid i løbet af de pågældende døgn.

Når der i bogen angives, hvor meget man arbejder hhv. har fri i løbet af en dag, er det som hovedregel det samlede arbejde og den samlede fritid, der refereres til, idet alle arbejds- hhv. fritidsperioder/-sekvenser i løbet af dagen lægges sammen. Tilsvarende gælder det, at en angivelse af omfanget af en aktivitet på en gennemsnitlig ugedag er beregnet som et vægtet gennemsnit af tiden brugt på aktiviteten på en hverdag og en weekenddag, idet vægtene er $5/7$ og $2/7$. Det skal nævnes, at når det angives, at nogle arbejder fx 7 eller 8 timer, betyder det, at der arbejdes mellem $6\frac{1}{2}$ og $7\frac{1}{2}$ time eller mellem $7\frac{1}{2}$ og $8\frac{1}{2}$ time – hvis der ikke direkte angives, at arbejdet er 6,5 timer eller 6 timer og 30 min.

Der er de fleste steder i bogen tale om gennemsnitstal, som fx angiver den gennemsnitlige arbejdstid inden for en bestemt socio-økonomisk gruppe. Forskellene inden for gruppen er beregnet som et vægtet gennemsnit af variationen for oplysningerne vedrørende hverdagen og weekenddagen.

Indsamlingsmetoderne i de to tidsanvendelsesundersøgelser er forskellige, idet 2018-undersøgelsen ud over at give deltagerne mulighed for at give oplysninger via telefon og web, som de fik adgang til via et tilsendt password, også gav mulighed for at anvende en til formålet særligt udviklet telefon-app ”ETUS”, se Bonke & Wiese (2018). Deltagerne kunne dermed vælge at bruge deres smartphone til udfyldelse af baggrundsskema og døgnrytmeskemaer. Denne mulighed for valg af metode blev ikke givet i 2008-undersøgelsen.

Tabel 2.1 Antal interview i tidsanvendelsesundersøgelserne 2008 og 2018

	2008	2018
Antal udvalgte interviewpersoner	17.145	10.913
Antal udfyldte baggrundsskemaer (besvarelsespct.)	13.168 (77 %)	5.704 (52 %)
Antal personer, som har udfyldt døgnrytmeskemaer (besvarelsespct. betinget af udfyldte baggrundsskemaer)	8.401 (49 %)	4.208 (39 %)

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed; Bonke (2012).

Interviewpersonerne i undersøgelserne er udvalgt som en tilfældig stikprøve fra Danmarks Statistiks registre, hvor alle i den valgte population havde samme sandsynlighed for at blive udvalgt til deltagelse. I 2018-undersøgelsen udgjorde stikprøven 10.913 og i 2008-undersøgelsen 17.145, idet sidstnævnte også indeholdt ældre børn i udvalget. Da også partnere indgår som interviewpersoner, har den samme person kunnet indgå to gange i samplet, hvilket der er taget hensyn til ved kun at inkludere dem én gang. Antallet af opnåede interview i form af udfyldte baggrundsskemaer er på 13.168 og 5.704 i de to undersøgelser, hvilket sammenholdt med antallet af udvalgte interviewpersoner giver besvarelsesprocenter på 77 og 52 for baggrundsskemaet, som var det første, respondenterne blev bedt om at udfylde (tabel 2.1). Efterfølgende skulle respondenterne udfylde døgnrytmeskemaer, som blev gjort af 4.208 personer i 2018 og 8.401 i 2008, idet dog 400 kun udfyldte ét skema. Det svarer til besvarelsesprocenter på 39 i 2018 og 49 i 2008 beregnet blandt personer, som også havde udfyldt baggrundsskema. I analyserne indgår 3.968 personer i 2018, idet en række besvarelser var ufuldstændige. Sammenlignet med tidligere danske og udenlandske tidsanvendelsesundersøgelser er det meget tilfredsstillende besvarelsesprocenter for både baggrundsskemaer og døgnrytmeskemaer (Bonke, 2012).

I 2018 var antallet af gennemførte web- og app-interview 2.426 og antallet af gennemførte telefoninterview 1.542. I 2008 blev der gennemført web- og telefoninterview, men ingen app-interview, som der ikke var mulighed for dengang. Bonke & Fallesen (2010)

indeholder en sammenligning af de forskellige anvendte interview-metoder i 2008, mens Bonke & Wiese (2018) har foretaget en tilsvarende sammenligning af de tre interviewmetoder i 2018. Begge sammenligninger finder, at antallet af sekvenser og aktiviteter ved brug af de tre metoder ikke er signifikant forskellige fra hinanden, heller ikke selvom der kontrolleres for aldersforskelle mellem dem, der valgte web-interview, telefoninterview eller at bruge telefon-app'en – ETUS – i 2018.

Som det allerede er nævnt, er formålet med denne bog først og fremmest at belyse danskeres tidanvendelse i 2018, idet der også foretages flere sammenligninger med danskernes tidsanvendelse i 2008. Undersøgelserne for disse år er således umiddelbart sammenlignelige, da de begge bygger på interview for 12 måneder. Det er derimod ikke muligt umiddelbart at sammenligne med tidligere publicerede oplysninger for 2008, der udelukkende byggede på interview foretaget forår og efterår 2007/8. Sidstnævnte var begrundet i ønsket om at kunne sammenligne med tidsanvendelsesundersøgelserne for 2001, 1987, 1975 og 1964, som kun indeholdt interview for forår og efterår (Bonke, 2012).

Bogen indeholder en række sammenligninger af mænd og kvinders tidsanvendelse, tidsanvendelsen i 2008 og 2018, osv. I nogle tilfælde er tallene holdt direkte op mod hinanden, og hvor det har været muligt at foretage de samme afgrænsninger, er der foretaget statistiske tests (t-test) for at se, om tallene er signifikant forskellige fra hinanden og ikke begrundet i statistiske tilfældigheder. Der er også flere steder foretaget OLS-regressionsanalyser for at belyse, om en umiddelbar konstaterbar forskel – ikke-kontrolleret – helt eller delvist kan henføres til bagvedliggende – kontrollerende – forhold såsom civilstand (enlig ift. par), børn (børn ift. ikke-børn i husstanden), alder (år), uddannelse (ingen udd. ift. erhvervsfaglig, kort- mellemlang eller lang uddannelse) osv.

3 Danskernes tidsanvendelse 2008 og 2018

3.1 Befolkningens alder og beskæftigelse i 2008 og 2018

Perioden siden 2001 har været præget af først en højkonjunktur, siden en økonomisk/finansiell krise og derefter en fornyet vækst med øget velstand for mange danskere. Perioden har også været kendetegnet ved, at stadig flere unge er i uddannelse, og flere ældre i dag er og forbliver længere tid på arbejdsmarkedet. Der har med andre ord både været ændringer i beskæftigelsen og dermed i forskellige befolkningsgruppers tidsanvendelse.

Tabel 3.1 Den danske befolkning efter alder og beskæftigelse. 18-74-årige. 2008 og 2018.

	2008		2018	
	Antal (1.000)	%	Antal (1.000)	%
Befolkning				
- 18-29 år	752.216	19,4	912.217	22,1
- 30-45 år	1.262.258	32,6	1.140.521	27,6
- 46-64 år	1.392.792	35,9	1.437.135	34,7
- 65-74 år	470.505	12,1	645.956	15,6
Alle	3.877.771	100,0	4.135.829	100,0
Beskæftigede				
- 15-24 år	399.000	14,4	415.000	15,2
- 25-34 år	572.000	20,7	531.000	19,5
- 35-44 år	727.000	26,3	608.000	22,3
- 45-54 år	643.000	23,2	684.000	25,1
- 55-64 år	425.000	15,4	491.000	18,0
Alle	2.766.000	100,0	2.729.000	100,0

Kilde: Danmarks Statistik.

Tabel 3.1 viser, at de unge mellem 18 og 29 år er steget fra 19,4 til 22,1 pct. og de 65-74-årige fra 12,1 til 15,6 pct., mens de 46-64-årige er faldet fra 35,9 til 34,7 pct. og de 30-45-årige fra 32,6 til 27,6 pct. af alle danskere i perioden 2008-2018.

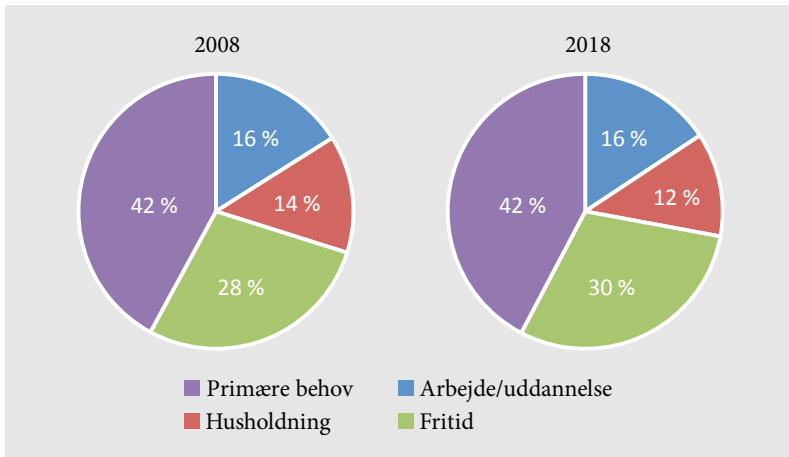
Tabel 3.1 viser også, at 2.766.000 var beskæftigede i 2008 mod 2.729.000 i 2018, og at dette fald kan henføres til færre 25-34-årige og 35-44-årige i beskæftigelse, som opvejede en stigning i beskæftigelsen for 45-54-årige og 55-64-årige. Udviklingen i antallet af beskæftigede er interessant, fordi beskæftigede bruger tiden anderledes og har en anden døgnrytme end ikke-beskæftigede, men i den betragtede periode har det imidlertid vist sig, at andele stort set har været uændrede.

I den følgende del af dette kapitel belyses 18-74-åriges tidsanvendelse på en gennemsnitlig ugedag – inden for 24 timer – idet der ikke her sondres mellem beskæftigede og ikke-beskæftigede danskere. Der tages således ikke hensyn til, at ændringer i beskæftigelsen og demografi kan have påvirket 18-74-åriges tidsanvendelse i perioden 2008-2018, hvilket dog heller ikke forventes at have nogen stor betydning over en så kort periode, jf. udviklingen over 1964-2008, som viste udsving om end heller ikke dengang særligt store (Bonke, 2012).

3.2 Tidsanvendelsen i 2008 og 2018

Når vi i det følgende taler om arbejde, refererer vi enten til bruttoarbejdstiden/-tiden brugt på uddannelse, som er inkl. tiden brugt på frokostpauser og transport til og fra arbejde/uddannelse, eller til nettoarbejdstiden – jf. næste kapitel – som er tiden ekskl. frokostpauser og transport til og fra arbejde/uddannelse. Husholdningsarbejdet omfatter indkøb, husligt arbejde, gør-det-selv-arbejde og børneomsorg, mens tiden brugt på primære behov omfatter søvn, spisning og personlig hygiejne. Fritiden er den resterende tid, når tiden brugt på primære behov, husholdningsarbejde og arbejde på arbejdsmarkedet er fratrukket 24 timer. Det er således den samlede tidsallokering på et døgn, vi undersøger.

Figur 3.1 Fordelingen af tiden på en gennemsnitlig ugedag for 18-74-årige i 2008 og 2018.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Fordelingen af tiden opdelt på nævnte aktiviteter på en gennemsnitlig ugedag i 2008 og 2018 fremgår af figur 3.1 og tabel 3.2, der viser, at 18-74-årige bruger omkring 10 timer på primære behov og 7 timer på fritidsaktiviteter. Husholdningsarbejde tager tilsammen godt 3 timer, mens arbejdet på arbejdsmarkedet og uddannelse inkl. transport til og fra arbejdet/uddannelse tager knap 4 timer på en gennemsnitlig ugedag, idet der ikke her sondres mellem hverdage og weekenddage, da disse som tidligere nævnt er vægtet sammen med 5/7 og 2/7.

Hvis vi sammenligner tidsanvendelserne i 2008 og 2018, ser vi, at bruttoarbejdstiden er faldet fra 3 timer og 55 min. i 2008 til 3 timer og 43 min. i 2018 på en gennemsnitlig ugedag. Det betyder, at der i 2018 blev brugt 12 minutter mindre på bruttoarbejde end i 2008 eller knap 1 ½ time mindre på ugebasis. Som vi skal se i næste kapitel, er det ikke ensbetydende med, at beskæftigede arbejder mindre eller bruger mindre tid på transport til og fra arbejde i 2018 end i 2008, idet både beskæftigede og ikke-beskæftigede indgår i beregningen af det gennemsnitlige ugentlige tidsforbrug i tabel 3.2 og figur 3.1.

Tabel 3.2 Tidsforbrug for 18-74-årige på en gennemsnitlig ugedag, 2008 og 2018

	2008	2018	2008-18
	Timer:min		
Arbejde på arbejdsmarkedet/uddannelse ¹	3:55	3:43	-0:12 ^b
Husholdningsarbejde ²	3:24	3:02	-0:22 ^a
Fritid ³	6:35	7:02	0:27 ^a
Primære behov ⁴	10:07	10:13	0:06 ^a
I alt	24:00	24:00	0:00
<i>Antal</i>	7.007	3.968	

¹ Hoved- og bibeskæftigelse og ikke-afspadseret overarbejde og tid brugt på transport til og fra arbejde og frokostpauser på arbejde eller uddannelse og transport hertil og fra.

² Indkøb, husarbejde, gør-det-selv-arbejde og børneomsorg.

³ Aktive og passive fritidsaktiviteter.

⁴ Søvn, spisning, personlig hygiejne og sygdom.

^{a,b,c} Forskellen årene imellem er signifikant på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Fra 2008 til 2018 er husholdningsarbejdet faldet med 22 min. på en gennemsnitlig ugedag, nemlig fra 3 timer og 24 min. i 2008 til 3 timer og 2 min. i 2018. Det svarer til, at der bruges 2 timer mindre om ugen på dette arbejde, som omfatter indkøb, husligt arbejde, gør-det-selv-arbejde og børneomsorg. Det ændrer ikke på, at husholdningsarbejdet fortsat tager mindre tid end arbejdet på arbejdsmarkedet, når vi som her ser på en gennemsnitlig ugedag i 2008 og 2018.

Når det gælder fritiden ekskl. tid brugt på søvn, spisning og andre primære behov og husholdningsarbejde, er denne steget med 27 min. på en gennemsnitlig ugedag, nemlig fra 6 timer og 35 min. til 7 timer og 2 min. Det svarer til godt 3 timers mere fritid på en uge, mens tiden brugt på primære behov er steget med godt tre kvarter på en gennemsnitlig uge fra 2008 til 2018.

3.3 Tidsanvendelsen for mænd og kvinder efter uddannelse 2008 og 2018

I perioden 2008-2018 har der været forskellige ændringer i mænd og kvinders tidsanvendelser beregnet for en gennemsnitlig ugedag (tabel 3.3). Arbejdet på arbejdsmarkedet og tiden brugt på uddannelse er således aftaget med 18 min. for mænd, mens det er

aftaget med 5 minutter for kvinder, og er dermed på 4 timer og 9 minutter for mænd og 3 timer og 19 minutter for kvinder i 2018 mod 4 timer og 27 minutter for mænd og 3 timer og 24 minutter for kvinder i 2008.

Tabel 3.3 Tidsforbrug for 18-74-årige mænd og kvinder på en gennemsnitlig ugedag, 2008 og 2018

	2008	2018	2008-18
	Timer:min		
Mænd			
Arbejde på arbejdsmarkedet ¹	4:27	4:09	-0:18 ^b
Husholdningsarbejde ²	2:55	2:34	-0:21 ^a
Fritid ³	6:43	7:16	0:33 ^a
Primære behov ⁴	9:55	10:02	0:07 ^b
I alt	24:00	24:00	0:00
<i>Antal</i>	3.422	1.881	
Kvinder			
Arbejde på arbejdsmarkedet ¹	3:24	3:19	-0:05
Husholdningsarbejde ²	3:51	3:28	-0:23 ^a
Fritid ³	6:28	6:50	0:22 ^a
Primære behov ⁴	10:17	10:22	0:05 ^c
I alt	24:00	24:00	0:00
<i>Antal</i>	3.585	2.087	

Note: For en definition af aktiviteterne se tabel 3.2.

^{a,b,c} Forskellen årene imellem er signifikant på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Husholdningsarbejdet er aftaget stort set lige meget for både mænd og kvinder, nemlig med 21-23 minutter på en gennemsnitlig dag svarende til $2\frac{3}{4}$ time mindre på en uge. Det ændrer således ikke på, at det fortsat er kvinder, der bruger mest tid på husholdningsarbejdet, nemlig omkring 1 time mere på en gennemsnitlig ugedag sammenlignet med mænd, hvilket er tilfældet både i 2008 og 2018. Sammenlignes tiden brugt på husholdningsarbejde med arbejdet på arbejdsmarkedet er der stort set ingen forskel for kvinder, hvorimod mænd bruger væsentlig mere tid på arbejdsmarkedet sammenlignet med husholdningsarbejdet (tabel 3.3).

Fritiden er blevet længere for både mænd og kvinder, nemlig 33 minutter for mænd og 22 minutter for kvinder svarende til knap 4 og 2 ½ time om ugen. Endelig fremgår det af tabel 3.3, at tiden brugt på primære behov stort set er den samme i begge år for såvel mænd som kvinder, idet søvn, spising og toilette fortsat tager omkring 20 minutter mere for kvinder end for mænd.

Tabel 3.4 Tidsforbrug for 18-74-årige mænd og kvinder efter uddannelsesbaggrund på en gennemsnitlig ugedag, 2018

	Grund- skole	Ehvervs- faglig	Kort vid. gående	Ml. vid. gående	Lang vid. gående
	Timer:min				
Mænd					
Arbejde på arbejds- markedet ¹	3:59	4:04	4:56	3:51	4:38
Husholdningsarbejde ²	2:11	2:39	2:36	2:46	2:43
Fritid ³	7:44	7:24	6:13	7:18	6:34
Primære behov ⁴	10:5	9:53	10:15	10:05	10:05
<i>Antal</i>	480	664	163	318	256
Kvinder					
Arbejde på arbejds- markedet ¹	3:07	2:57	3:19	3:29	4:13
Husholdningsarbejde ²	3:16	3:26	3:29	3:38	3:34
Fritid ³	7:14	7:15	6:54	6:28	5:52
Primære behov ⁴	10:22	10:21	10:18	10:25	10:21
<i>Antal</i>	527	590	113	628	229

Note : For en definition af aktiviteterne se tabel 3.3.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Det fremgår af tabel 3.4, at tidsanvendelsen for både mænd og kvinder er forskellig afhængig af deres uddannelsesbaggrund. Sammenlignes mænd og kvinder med en erhvervsfaglig uddannelse med mænd og kvinder med en lang videregående uddannelse, ser vi således, at mens mænd med en erhvervsfaglig uddannelse anvender 4 timer og 4 minutter, anvender mænd med en lang videregående uddannelse 4 timer og 38 minutter på arbejdet på arbejdsmarkedet på en gennemsnitlig ugedag. For kvinder er den

tilsvarende tid på 2 timer og 57 minutter og 4 timer og 13 minutter. Når det gælder fritid, bruger mænd med erhvervsfaglig uddannelse 7 timer og 24 minutter mod 6 timer og 34 minutter for mænd med en lang videregående uddannelse, mens tilsvarende kvinder bruger hhv. 7 timer og 15 minutter og 5 timer og 52 minutter på en gennemsnitlig ugedag.

Uddannelsen spiller med andre ord en betydelig rolle for både mænd og kvinders daglige tidsanvendelse.

3.4 *Sammenfatning*

Fra 2008 til 2018 er bruttoarbejdstiden inkl. tid brugt på uddannelse for 18-74-årige faldet svarende til mere end en time mindre på ugebasis. Det er dog ikke ensbetydende med, at beskæftigede arbejder mindre eller bruger mindre tid på transport til og fra arbejde i 2018 end i 2008, idet både beskæftigede og ikke-beskæftigede her indgår i beregningen af det gennemsnitlige ugentlige tidsforbrug.

Fra 2008 til 2018 er husholdningsarbejdet faldet, således at der bruges 2 timer mindre om ugen på dette arbejde, som omfatter indkøb, husligt arbejde, gør-det-selv-arbejde og børneomsorg. Husholdningsarbejdet udgør dermed fortsat mindre tid end arbejdet på arbejdsmarkedet, når vi som her ser på en gennemsnitlig ugedag i 2008 og 2018.

Når det gælder fritiden ekskl. tid brugt på søvn, spisning og andre primære behov og husholdningsarbejde, er denne steget svarende til godt 3 timer mere på en uge, mens tiden brugt på primære behov er steget med tre kvarter på ugebasis til et niveau på omkring 10 timer på en gennemsnitlig ugedag.

I perioden 2008-2018 har der været forskellige ændringer i mænd og kvinders tidsanvendelser, idet arbejdet på arbejdsmarkedet er aftaget med 18 minutter på en gennemsnitlig ugedag for mænd, mens det har været næsten uændret for kvinder. Husholdningsarbejdet er aftaget stort set lige meget for mænd og kvinder i perioden 2008-2018. Det er dog fortsat kvinder, der bruger mest tid på husholdningsarbejdet, nemlig omkring 1 time mere på en gennemsnitlig ugedag sammenlignet med mænd, hvilket er tilfældet både i 2008 og 2018. Vi har også set, at fritiden er blevet længere for både mænd og kvinder, mens tiden brugt på primære behov stort set er den samme i begge år for såvel mænd som kvinder.

Endelig har vi set, at tidsanvendelsen for både mænd og kvinder er forskellig afhængig af deres uddannelsesbaggrund. Der er således en tendens til, at jo længere uddannelse, desto mere tid anvendes på arbejde på arbejdsmarkedet og desto mindre på fritid, og det gælder for både mænd og kvinder.

4 Danskernes arbejde på arbejdsmarkedet

I det følgende belyses danskernes arbejde på arbejdsmarkedet: Hvor meget arbejder beskæftigede i løbet af en uge? Hvor meget tid bruges på at komme til og fra arbejde? Hvor udbredt er fleksible arbejdstider? Der sondres her mellem mænd og kvinder og forskellige alders- og uddannelsesgrupper.

Når vi her belyser arbejde på arbejdsmarkedet, er det i første omfang nettoarbejdstiden altså arbejdstiden eksklusiv tiden brugt på frokostpauser og transport til og fra arbejde, der refereres til. Tiden brugt på uddannelse indgår ikke i arbejdstiden i dette kapitel i modsætning til i forrige kapitel, hvor formålet var at beskrive døgnets samlede tidsanvendelse.

De anvendte oplysninger kommer fra tidsanvendelsesundersøgelser, hvor deltagerne angiver, hvornår de har arbejdet i løbet af en hverdag og weekenddag, idet arbejdet på disse dage er lagt sammen og sammenvejet, sådan at evt. arbejde i weekenden også indgår. Denne metode, som er omtalt i kapitel 3, har vist sig at være mere pålidelig end andre metoder, når det gælder om at få oplysninger om befolkningens faktiske arbejdsomfang, se fx Bonke (2005; 2012), og den er da også anvendt i en række andre lande. Det betyder bl.a., at oplysningerne om befolkningens arbejdsomfang kan være forskellige fra dem, der fremgår af baggrundsoplysningerne, her omtalt som den normale arbejdstid og tilsvarende oplysninger indhentet fra arbejdsstyrkeundersøgelser (Danmarks Statistik, www.dst.dk).

4.1 *Hvor meget arbejder danskerne?*

Den gennemsnitlige ugentlige normale arbejdstid for beskæftigede var i 2018 på 37 timer og 59 minutter mod 38 timer og 20 minutter i 2008, hvilket svarer til en forskel på knap ½ time om ugen (tabel 4.1). Tiden for beskæftigede med bijob steg derimod i perioden nemlig fra 46 minutter til 49 minutter om ugen, samtidig med at andelen med bijob steg fra 9 til 10 pct. Den her angivne tid brugt på bijob er et beregnet gennemsnit fordelt på beskæftigede med hhv. uden bijob.

Den mest almindelige arbejdstid i hovedbeskæftigelsen var 37 timer i både 2008 og 2018, idet den var gældende for fire ud af ti beskæftigede. Næsten lige så mange arbejdede endnu flere timer om ugen fordelt med halvdelen på 38-44 timer og halvdelen på 45 eller flere timer om ugen. I 2008 arbejdede 17 pct. 38-44 timer om ugen mod 21 pct. i 2018, mens andelen, som arbejdede 45 eller flere timer om ugen, var 20 i 2008 og 16 i 2018. I begge år var andelen med 30-36 timers arbejde stort set den samme 13-14 pct., mens der var flere med en arbejdstid kortere end 30 timer i 2018 end i 2008 – 8 og 10 pct.

Tabel 4.1 Danskernes normale ugentlige arbejdstid¹ i hovedbeskæftigelse og bijob. 18-74-årige. 2008 og 2018

		Gns. (st.afv.)	Antal timers arbejde om ugen ¹						
			1-29	30-36	37	38-44	45+		
		Timer:min	Pct.					Antal	
Hovedbeskæftigelse	2018	37:59 ^d (9:42)	9,6	14,2	39,4	20,8	16,0	100,0	2.180
	2008	38:20 (8:43)	8,3	13,3	42,2	16,8	19,5	100,0	3.771
Andel med bijob	2018	Andel 0,10 (0,30)	0,11	0,11	0,08	0,10	0,13	1,0	2.180
	2008	0,09 (0,29)	0,13	0,09	0,08	0,09	0,11	1,0	3.771
Bijob ²	2018	Timer 0:49 (3:14)	0:55	0:58	0:29	0:31	1:26	218	
	2008	0:46 (3:37)	1:34	0:56	0:40	0:37	0:56	340	

¹ Sp.: hvor mange timer arbejder du normalt i din hovedbeskæftigelse?

² Sp.: hvor mange timer arbejder du normalt i dit evt. bijob?

^{a,b,c,d} Forskellen årene imellem er signifikant på hhv. 0,001-, 0,01-, 0,05- og 0,1-niveau.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Det overordnede fald i normal ugentlig arbejdstid med knap en halv time om ugen kan således tilskrives et fald i antallet af beskæftigede, som arbejder 37 timer om ugen eller mere end 44 timer om ugen, hvilket ikke har kunnet opvejes af stigningen i antallet

af beskæftigede med 38-44 timer eller færre end 37 timers arbejde om ugen (tabel 4.1).

Som nævnt har 9-10 pct. et bijob, og der er ikke væsentlige forskelle i udbredelsen afhængig af hvor lang tid, man arbejder i hovedbeskæftigelsen hverken i 2018 eller 2008. Hvor 11 pct. med en arbejdsuge under 30 timer i 2018 havde bijob, var andelen 13 for dem med en ugentlig arbejdstid på 45 eller flere timers arbejde om ugen.

4.2 Den normale og faktiske arbejdstid

Den normale ugentlige arbejdstid bygger på spørgsmålet i baggrundsskemaet om, hvor mange timer beskæftigede normalt arbejder om ugen i deres hoved- og evt. bibeskæftigelse. Den faktiske arbejdstid refererer til arbejde oplyst i respondentens dagbøger/døgnrytmeskemaer, idet hverdagsoplysningerne er vægtet sammen med de tilsvarende weekendoplysninger.

Tabel 4.2 Beskæftigedes normale og faktiske arbejdstid i hovedbeskæftigelse og i bijob. 18-74-årige. 2018

	Antal	Normal arbejdstid ¹	Normal arbejdstid ¹ (inkl. ferie) ²	Faktisk arbejdstid ³	Forskel mellem normal arbejdstid og faktisk arbejdstid
		I	II	III	I - III
		Gns. ugentlig antal timer: min (std. afv.)			
Ugentlig normal-arbejdstid ¹					
1-29 timer	205	19:20 (7:28)	16:57 (6:33)	22:05 (9:27)	-2:45
30-36 timer	299	32:26 (2:00)	28:27 (1:45)	29:19 (9:16)	3:06
37 timer	840	37:00 (0:00)	32:27 (0:00)	32:21 (9:19)	4:39
38-44 timer	465	40:17 (1:19)	35:20 (1:09)	35:43 (9:31)	4:26
45+	371	52:07 (9:31)	45:42 (8:21)	44:24 (11:04)	5:43
Alle	2.180	37:59 (9:42)	33:19 (8:30)	33:45 (10:01)	4:14

¹ Hovedbeskæftigelse og bijob.

² Årets helligdage og 30 feriedage ligeligt fordelt

³ Hverdage og weekenddage vægtet sammen med 5/7 og 2/7 og ganget med 7.

Note: Normal arbejdstid er oplyst i baggrundsskemaer og faktisk arbejdstid i døgnrytmeskemaer, jf. kapitel 2
Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Tabel 4.2 indeholder en sammenligning af den normale arbejdstid med den faktiske arbejdstid for danskere med forskellige længder af den normale ugentlige arbejdstid. Spørgsmålet er imidlertid, om den normale, ugentlige arbejdstid udelukkende refererer til almindelige arbejdsuger og dermed ser bort fra uger, hvor der ikke arbejdes pga. fri- og feriedage.

Sammenligner vi den oplyste normale arbejdstid med den faktiske arbejdstid, ser vi, at den normale ugentlige arbejdstid er godt 4 timer længere end den faktiske arbejdstid, mens den normale arbejdstid er en halv time kortere, hvis vi korrigerer for, at nogle af dagene kan være ferie- og fridage (tabel 4.2). Korrektionen for ferie- og fridage er gjort ved at fordele disse ligeligt over årets samtlige uger, der er indhentet oplysninger for. Den faktiske arbejdstid refererer til hverdage og weekenddage for hele året, således at der implicit er korrigeret for ferie- og fridage her.

Tabel 4.2 viser også, at forskellen mellem normal og faktisk arbejdstid er afhængig af længden på den normale arbejdstid. Hvis således den normale arbejdstid angives at være relativt kort, er den faktiske arbejdstid længere, mens en oplyst lang normal arbejdstid hænger sammen med en forholdsvis kortere faktisk arbejdstid. Hvis den normale ugentlige arbejdstid således er under 30 timer svarende til gennemsnitligt $19\frac{1}{2}$ timer er den faktiske arbejdstid 22 timer, mens den gennemsnitlige normale arbejdstid er 52 timer og den faktiske 44 timer for beskæftigede med mere end 45 timers normal ugentlig arbejdstid. Det kan være forklaringen på, at nogle mennesker finder, at de normalt ikke arbejder ret meget, mens andres vurdering er, at de normalt arbejder altid, hvilket dermed ikke nødvendigvis er et dækkende billede af deres faktiske arbejdstider, når de opgør arbejdstiden i et døgnrytmeskema.

4.3 Flexibilitet i danskernes arbejdstid

Inden for de senere år er der sket store ændringer i arbejdsforholdene og -tiden med færre i job med faste arbejdstider og flere i job med forskellige former for fleksible arbejdstider og ansættelser - det såkaldte prekariat. Det er dog stadig sådan, at fire ud af ti havde en ugentlig normal arbejdstid på 37 timer og 35 pct. mere end 37 timer om ugen i 2018 (tabel 4.1).

For 38 pct. af de beskæftigede gælder, at de har en fast arbejds-

tid forstået som bestemte tider for, hvornår de skal møde og har fri, mens 22 pct. har flekstid, 20 pct. varieret arbejdstid efter aftale og 20 pct. selv kan tilrettelægge arbejdstiden.

Tabel 4.3 viser, at fleksibilitet i arbejdet hænger sammen med, hvor meget man arbejder. Godt halvdelen, der arbejder 37 eller færre timer, har faste arbejdstider, mens det kun gælder for omkring en fjerdedel til en femtedel af dem med flere arbejdstimer (tabel 4.3). Muligheden for egen tilrettelæggelse af arbejdstiden har halvdelen af dem med en arbejdstid på 45 eller flere timer, mens det kun gælder for 10-15 pct. af dem med 37 eller færre timers ugentlig arbejdstid i deres hovedbeskæftigelse.

Tabel 4.3 Andel danskere med fleksible arbejdstider og deres normale ugentlige arbejdstid. 18-74-årige. 2018

	Faste arbejds- tider	Flekstid	Varieret ar- bejdstid efter aftale	Egen tilret- telæggelse af arbejdstiden		
			Pct.			Antal
Ugentlig arbejdstid i hovedbeskæftigelsen			2018			
<37 timer	54,6	14,9	15,6	14,9	100,0	130
37 timer	44,5	27,1	17,8	10,6	100,0	222
>38-44 timer	22,6	27,6	26,8	23,0	100,0	125
45+ timer	18,0	9,3	22,6	50,1	100,0	100
Alle	38,2	21,5	19,9	20,4	100,0	577
			2008			
Alle	52,9	21,2	10,5	15,5	100,0	1.154

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

I forhold til i 2008 er der blevet forholdsvis færre med faste arbejdstider nemlig fra godt hver anden til godt hver tredje. Til gengæld er andelen af beskæftigede med varieret arbejdstid efter aftale steget fra 10 til 20 pct. og andelen med mulighed for egen tilrettelæggelse af arbejdstiden steget fra 16 til 20 pct., mens andelen med flekstid har været uændret på 20 pct. Det tyder på, at der generelt set har været en bevægelse mod større arbejdstidsfleksibilitet på arbejdsmarkedet siden 2008.

4.4. Danskernes tid på at komme til og fra arbejde

For de fleste indebærer arbejde på arbejdsmarkedet kortere eller længere transporttid til og fra dette arbejde, afhængig af hvor langt væk ens arbejde er i forhold til ens bolig.

Ved transporttid til og fra arbejde ser vi her alene på den tid, man på hverdage er undervejs eksklusiv tiden brugt på evt. indkøb og på at hente/bringe børn. Hvis man således først kører sit barn i børnehave og derefter kører til arbejde, er det kun den sidste del af turen, der regnes med. Og tilsvarende, hvis man på vejen hjem også køber ind, er det kun tiden fra indkøbsstedet og hjem, der indgår i transporttiden fra arbejde.

Tabel 4.4 Danskernes faktiske arbejdstid og transporttid til og fra arbejde på hverdage. 18-74-årige. 2008 og 2018

	Transporttid til og fra arbejde					Gns. transporttid Minutter	Gns. af faktisk arbejdstid Pct.
	<½ time	½-1 time	1-1½ time	1½-+ time	I alt		
	Pct.						
	2018						
Faktisk arbejdstid hverdage							
<5 timer	98,4	0,7	0,5	0,5	100,0	14	20,1
5-6 timer	40,5	24,4	24,4	10,7	100,0	40	11,2
7-8 timer	28,9	23,4	27,2	20,5	100,0	56	11,8
>8 timer	54,6	16,9	16,6	11,9	100,0	34	5,6
Alle	39,7	21,2	23,0	16,1	100,0	46	10,8
Alle – 2008	37,0	29,1	20,1	13,8	100,0	45	12,0
Antal (2018/2008)	817/851	253/704	267/444	191/315	1.528/2.314	1.528/2.314	1.528/2.314

Note: Transporttid er opgjort ud fra tidsskemaer.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Sammenlignet med i 2008 er den gennemsnitlige transporttid til og fra arbejde i 2018 stort set uændret på 45-46 min. på en hverdag (tabel 4.4). I forhold til i 2008 er der imidlertid blevet flere med mindst 1 times transporttid eller mindre end en ½ time, mens der er blevet væsentlig færre med ½-1 times transport på en

gennemsnitlig ugedag. I 2018 havde godt en tredjedel af pendlerne mindre end en halv time i daglig transporttid, en femtedel mellem ½ og 1 time, lidt flere 1-1 ½-time og hver sjette mere end 1 ½ time i transporttid på en hverdag.

Den gennemsnitlige transporttid på en hverdag er knap 1 time for beskæftigede med 7-8 timers arbejde mod godt ½ time for beskæftigede med 5-6 timer eller mere end 8 timer om ugen. For beskæftigede med mindre end 5 timers arbejde om ugen bruges dagligt et kvarter på transport til og fra arbejde (tabel 4.4). Det betyder, at transporttiden for de fleste beskæftigede indebærer forholdsvis store tidsmæssige omkostninger svarende til mellem 10 og 20 pct. af deres faktiske arbejdstid.

4.5 Mænd og kvinders faktiske arbejdstid

Der er fortsat væsentlig forskel i beskæftigede mænd og kvinders faktiske arbejdstider, idet mænd har en faktisk daglig arbejdstid på knap 5 ½ time og kvinder på knap 4 ½ time på en gennemsnitlig ugedag svarende til knap 38 og 31 ½ time om ugen (tabel 4.5).

Tabel 4.5 Beskæftigede mænd og kvinders faktiske arbejdstid. Timer/gns. ugedag. 18-74-årige. 2008 og 2018

	Gns. (st.afv.)	Antal timers ugentligt arbejde:					Antal	
		0-20	21-34	35-39	40-44	45-99		
2018	Timer:min	Pct.						
- mænd	5:25 (3:13)	22,9	7,6	10,7	25,3	33,6	100,0	765
- kvinder	4:21 (2:55)	31,4	10,7	15,4	22,8	19,7	100,0	815
Forskel								
- ukontrolleret	-1:04*** (0:07)	..	..	..	..	..		1.580
- kontrolleret ¹	-1:03*** (0:07)	..	..	..	..	..		1.580
2008								
- mænd	5:22 (3,01)	21,7	12,2	15,8	20,4	29,9	100,0	1.497
- kvinder	4:16 (2,79)	30,6	19,6	19,2	15,6	15,0	100,0	1.402
Forskel								
- ukontrolleret	-1:04*** (0:07)	..	..	..	..	..		2.899
- kontrolleret ¹	-0:58*** (0:07)	..	..	..	..	..		2.899

¹ Kontrolleret for civilstand, antal børn, uddannelse og alder, se kapitel 2.

*** p<0,001.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Forskellen på mænd og kvinders arbejdstid er dermed omkring 7 timer om ugen, hvilket også er tilfældet, selvom vi tager hensyn til, at alders- og uddannelsesforskelle og det at have børn, kan påvirke mænd og kvinder i forskelligt omfang, jf. den kontrollerede forskel mellem kønnene i tabel 4.5.

I 2008 var mænd og kvinders faktiske arbejdstider stort set de samme som i 2018, og dermed var forskellene i mænd og kvinders faktiske arbejdstider også uændrede, nemlig på 7 timer om ugen (tabel 4.5).

Tabel 4.5 viser også, at godt hver femte beskæftigede mand arbejder færre end 21 timer om ugen mod knap hver tredje kvinde, mens godt hver fjerde mand og knap hver fjerde kvinde arbejder 40-44 timer om ugen, og hver tredje mand og hver femte kvinde arbejder 45 eller flere timer om ugen. Sammenlignet med i 2008 er der i dag færre både mænd og kvinder med en arbejdstid på 21-34 timer eller 35-39 timer og forholdsvis flere mænd og kvinder med en arbejdstid på 40-44 eller 45-99 timer i 2018. I løbet af denne tiårsperiode er der med andre ord blevet forholdsvis færre med kortere arbejdstider og flere med lange arbejdstider.

4.6 Arbejdstid, alder og uddannelse

Når vi ser på den faktiske arbejdstid for mænd og kvinder med forskellig alder, er der betydelige forskelle især for mænd. Således skiller 30-45-årige og 46-64-årige mænd sig ud fra yngre og ældre mænd ved at arbejde tre kvarter længere på en gennemsnitlig ugedag. Især beskæftigede 65-74-årige mænd arbejder få timer om ugen sammenlignet med midaldrende og beskæftigede 18-29-årige mænd, hvilket for sidstnævnte evt. kan hænge sammen med, at mange også samtidig bruger tid på uddannelse (tabel 4.6).

For beskæftigede kvinder gælder, at 65-74-årige arbejder $1\frac{1}{2}$ time mindre på en gennemsnitlig ugedag sammenlignet med andre kvinder, hvis arbejdstid ikke er væsentlig forskellig fra hinandens. Den gennemsnitlige arbejdstid for 18-29-årige kvinder er $4\frac{1}{2}$ time overfor omkring $4\frac{1}{4}$ time for beskæftigede 30-45-årige og 46-64-årige kvinder, idet disse forskelle dog ikke er signifikante (tabel 4.6).

Tabel 4.6 Beskæftigede mænd og kvinders faktiske arbejdstid efter alder. Timer/gns. ugedag, 2018

	Gns. (st.afv.)	Forskel ift. 18-29-årige	
		Ikke-kontrolleret	Kontrolleret ¹
	Timer:min	Timer : min	
Mænd			
- 18-29 år	4:54 (4:10)	...	...
- 30-45 år	5:28 (4:00)	0:42**	0:33+
- 46-64 år	5:30 (3:49)	0:43**	0:33*
- 65-74 år	4:12 (3:48)	-0:32	-0:39
Kvinder			
- 18-29 år	4:34 (3:54)	...	...
- 30-45 år	4:16 (3:27)	-0:20	-0:09
- 46-64 år	4:21 (3:32)	-0:18	-0:09
- 65-74 år	3:02 (3:39)	-1:41***	-1:38**

¹ Kontrolleret for civilstand, antal børn og uddannelse, se kapitel 2.

+ p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Note: Data er afgrænset til 0-99 timers arbejde om ugen.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Hvad angår uddannelsesbaggrund, er der væsentlige forskelle i den faktiske arbejdstid både for mænd og kvinder (tabel 4.7). For mænd med grundskolebaggrund er den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid 5 timer, ligesom for mænd med mellemlang eller lang videregående uddannelse. Mænd med kort videregående uddannelse arbejder 5 ½ time, mens mænd med erhvervsfaglig uddannelse arbejder knap 6 timer om ugen.

For kvinder tegner der sig et anderledes billede end for mænd om end med generelt set kortere arbejdstider. Kvinder med grundskoleuddannelse arbejder godt 4 ½ time, kvinder med erhvervsfaglig, kort videregående eller mellemlang videregående uddannelse mellem 4 og 4 ¼ time og kvinder med en lang videregående uddannelse knap 4 timer på en gennemsnitlig ugedag. Forskellene mellem mænd og mellem kvinder med forskellig uddannelse er i øvrigt stort set uændrede, selvom vi tager hensyn til, at antal børn, forskelle i alder og forskellig civilstand kan påvirke beskæftigede mænd og kvinders faktiske arbejdstid (tabel 4.7).

Tabel 4.7 Beskæftigede mænd og kvinders faktiske arbejdstid efter uddannelse. Timer/gns. ugedag. 18-74-årige. 2018

	Gns. (st.afv.)	Forskel ift. grundskole	
		Ikke-kontrolleret	Kontrolleret ¹
	Timer:min	Timer: min	
Mænd			
- grundskole	4:59 (4:13)	...	...
- erhvervsfaglig	5:50 (3:59)	0:51***	0:56***
- kort vid. gående	5:31 (3:58)	0:33**	0:37**
- ml .vid. gående	5:05 (3:38)	0:06	0:09
- lang vid gående	5:06 (3:40)	0:07	0:09
Kvinder			
- grundskole	4:39 (3:34)	...	...
- erhvervsfaglig	4:17 (3:24)	-0:22*	-0:18*
- kort vid. gående	4:08 (3:19)	-0:31*	-0:27*
- ml. vid. gående	4:21 (3:40)	-0:18*	-0:15
- lang vid gående	4:01 (3:39)	-0:38**	-0:34**

¹ Kontrolleret for civilstand, børn og alder, se kapitel 2.

+ p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Når mænds faktiske arbejdstid gennemgående er længere end kvinders med den samme uddannelsesbaggrund, kan det hænge sammen med, at kvinder har større forpligtigelser hjemme og bruger mere tid på husholdningsarbejde (Bonke et al., 2005).

4.6 Sammenfatning

Vi har set, at der har været et lille fald i beskæftigedes normale arbejdstid i perioden 2008-2018, nemlig fra 38,3 til 37,9 timer om ugen, eller fra 39,1 til 38,7 timer, hvis vi lægger den gennemsnitlige tid brugt på bijob til. Ændringen i arbejdstidens længde skyldes, at der i 2008 var væsentlig flere, der arbejdede mere end 37 timer, nemlig en tredjedel, og halvdelen heraf arbejdede mere end 44 timer.

Hvis vi i stedet for den normale ugentlige arbejdstid ser på den faktiske arbejdstid, sådan som deltagerne i vores undersøgelser oplyser den for to tilfældigt udvalgte dage, er billedet et andet. Så har arbejdstiden stort set været uændret for både mænd og kvinder

fra 2008 til 2018. Forskellen mellem normal og faktisk arbejdstid, som kan tilskrives sygedage, fridage, feriedage, faktiske møde- og gå hjem-tidspunkter mv. er med andre ord betydelig og særlig udbredt blandt beskæftigede, som angiver lange normale ugentlige arbejdstider. Deres faktiske arbejdstid er væsentlig kortere end den oplyste normale ugentlige arbejdstid.

I forhold til i 2008 er der blevet forholdsvis færre med faste arbejdstider nemlig fra mere end hver anden til mere end hver tredje. Til gengæld er andelen af beskæftigede med varieret arbejdstid efter aftale eller mulighed for egen tilrettelæggelse af arbejdstiden steget. Det tyder på, at der generelt set har været en bevægelse mod større arbejdstidsfleksibilitet på arbejdsmarkedet siden 2008.

Mod forventning er transporttiden ikke væsentlig længere for beskæftigede med mange timers arbejde sammenlignet med transporttiden for beskæftigede med få timers arbejde. Det betyder, at transporttiden for beskæftigede med få timers arbejde udgør en forholdsvis stor del af (brutto-) arbejdstiden.

Sammenligner vi beskæftigede mænd og kvinder, er der signifikant forskel i deres arbejdstider: Mænd har en faktisk daglig arbejdstid på 5 ½ time og kvinder på 4 ½ time på en gennemsnitlig ugedag svarende til 37 ½ og 30 ½ timer om ugen. Denne forskel gælder også, selvom vi tager hensyn til alders- og uddannelsesforskelle, og til at mænd og kvinders arbejdsomfang påvirkes i forskelligt omfang af at have børn.

Hvad angår beskæftigedes alder, er det kun over 64-årige kvinder, der arbejdsmæssigt skiller sig væsentligt ud fra andre aldersgrupper ved at arbejde kortere tid om dagen, og 30-64-årige mænd med en længere arbejdstid end yngre og ældre mænd. Mht. uddannelse arbejder mænd med en erhvervsfaglig uddannelse eller en kort videregående uddannelse mere end andre mænd på en gennemsnitlig ugedag, mens kvinder med kort videregående eller lang videregående uddannelse arbejder kortere tid end kvinder med en anden uddannelsesbaggrund.

5 Danskernes husholdningsarbejde

En væsentlig del af ligestillingsdebatten handler om forskellen i mænd og kvinders arbejde på arbejdsmarkedet og i husholdningen og udviklingen i de to typer af arbejde. Selvom den samlede arbejdsmængde for mænd og kvinder – gennemsnitlig set – ikke er særlig forskellig fra hinanden i dag, er det et vigtigt spørgsmål, hvem der laver hvad, da husholdningsarbejde kan påvirke arbejdet på arbejdsmarkedet og betragtes som en hæmsko for at gøre karriere på arbejdsmarkedet.

Arbejdet på arbejdsmarkedet blev i forrige kapitel opgjort som den faktiske arbejdstid og tiden anvendt på at komme til og fra arbejde. Husholdningsarbejde omfatter her tiden brugt på indkøb, husligt arbejde (madlavning, rengøring mv.), gør-det-selv-arbejde og børneomsorg.

Det følgende er struktureret som de tidligere bøger for hhv. 2001 og 2008 (Bonke, 2002; 2012), hvorved det er muligt at tegne et billede af udviklingen i husholdningsarbejdet ved at sammenholde disse bøger med denne bog. Især forældres tid brugt på deres børn har dog her fået en mere omfattende omtale, se senere i dette kapitel.

5.1 Kvinder og mænds husholdningsarbejde

Vi ved, at mænds husholdningsarbejde er steget og kvinders faldet over en årrække, uden at der af den grund er blevet tale om, at de to køn som helhed laver lige meget husholdningsarbejde (Bonke, 2012). I både 2008 og 2018 brugte kvinder knap 1 time mere på husholdningsarbejde, idet mænd brugte 2 ½ time og kvinder 3 ½ time på en gennemsnitlig ugedag (tabel 5.1).

Udviklingen mod mindre forskelle i kvinder og mænds husholdningsarbejde frem til 2008 (Bonke, 2012; Bonke & Jensen, 2012) er dermed mere eller mindre gået i stå, idet det dog skal tages i betragtning, at en tiårs periode er relativ kort, når det gælder ændringer i mænd og kvinders tidsallokering. I både 2008 og 2018 var forskellen mellem mænd og kvinders daglige husholdningsarbejde gennemsnitligt knap 1 time. Hvis vi tager hensyn til – kon-

trollerer for - at andelen af enlige mænd og kvinder er forskellig, og at antallet af hjemmeboende børn, uddannelsen og alderen er forskellig mellem de to køn, formindskes den umiddelbare forskel i mænd og kvinders husholdningsarbejde til 50 min. i 2008 og 52 min. i 2018 (tabel 5.1).

Tabel 5.1 Mænd og kvinders husholdningsarbejde. 18-74-årige. 2008 og 2018

	Forskel mænd og kvinder			Antal timers husholdningsarbejde pr. dag				Antal
	Gns. (st.afv.)	Ikke-kontrolleret	Kontrolleret ¹	<1,5 timer	1,5-2,5 timer	2,5-3,5 timer	>3,5 timer	
		Timer:min		Pct.				
Køn			2008					
- mænd	02:24 (02:18)			42,2	19,3	12,3	26,2	
- kvinder	03:22 (02:30)	0:58***	0:50***	24,4	15,8	16,5	43,3	
			2018					
Køn								
- mænd	02:33 (02:48)			40,3	17,1	14,7	27,9	1.881
- kvinder	03:28 (03:06)	0:55***	0:52***	23,6	17,9	16,2	42,3	2.087

¹ Kontrolleret for civilstand, antal børn, uddannelse og alder, se kapitel 2.

+ p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Forskellen i mænd og kvinders husholdningsarbejde kan også illustreres ved, at i både 2008 og 2018 brugte godt hver fjerde mand mere end 3,5 time på en gennemsnitlig ugedag mod knap hver anden kvinde – 42-43 pct. Omvendt var det knap hver anden mand, der brugte mindre end 1 ½ time om dagen mod hver fjerde kvinde i begge år (tabel 5.1).

Tabel 5.2 Mænd og kvinders husholdningsarbejde på hverdage og weekenddage. 18-74-årige. 2018

Husholdningsarbejde	Hverdag	Weekend
	Gns.dag timer:min (st.afv.)	Gns. dag timer:min (st.afv.)
Mænd	2:22 (2:39)	3:04 (3:10)
Kvinder	3:22 (3:03)	3:46 (3:14)

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Hvis vi skelner mellem hverdage og weekenddage, finder vi, at forskellen i mænd og kvinders husholdningsarbejde er større på en hverdag end på en weekenddag, nemlig 1 time mod 3 kvarter. På en gennemsnitlig hverdag bruger kvinder knap 3 ½ time mod mænds 2 ½ time, mens kvinder på en gennemsnitlig weekenddag bruger 3 timer og 3 kvarter overfor mænds tre timer (tabel 5.2).

Tabel 5.3 Mænd og kvinders husholdningsarbejde på en gns. ugedag. Par og enlige 18-74-årige. 2008 og 2018.

	Forskel ift. enlig		
	Gns. (st.afv.)	Ikke-kontrolleret	Kontrolleret ¹
	Timer:min	Timer: min	
2018			
Mænd			
- enlige	02:01 (02:28)		
- par	02:50 (02:49)	0:41***	0:16+
Kvinder			
- enlige	02:40 (02:51)		
- par	03:38 (03:09)	0:54***	0:36***
2008			
Mænd			
- enlige	1:53 (1:95)		
- par	02:55 (02:20)	1:02***	0:19***
Kvinder			
- enlige	02:56 (02:20)		
- par	03:51 (02:30)	0:56***	0:32***

¹ Kontrolleret for civilstand, antal børn, uddannelse og alder, se kaptiel 2.

+ p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Når vi sammenligner enlige med gifte/samboende mænd og enlige kvinder med gifte/samboende kvinder, er der betydelige forskelle i tiden brugt på husholdningsarbejde, idet mænd i parforhold bruger knap 3 kvarter mere end enlige mænd, og kvinder i parforhold knap 1 time mere end enlige kvinder i 2018. I 2008 var forskellen i husholdningsarbejdet både mellem enlige og gifte/samboende mænd og tilsvarende for kvinder større, hvilket viser, at civilstanden har fået mindre betydning for mænds husholdningsarbejde.

For kvinder og mænd mere end halveres forskellen mellem enlige og gifte/samboendes husholdningsarbejde, når der tages hensyn til, at der kan være forskelle i antallet af hjemmeboende børn, uddannelse og alder mellem enlige og gifte/samlevende (tabel 5.3).

5.2 Hvilke aktiviteter omfatter husholdningsarbejdet?

Der er forskelle i, hvilke aktiviteter mænd og kvinder udfører i husholdningen, idet der er tale om en "kønsarbejdsdeling", hvor kvinder mere tager sig af nogle opgaver og mænd af andre: kvinder tager sig af de mere rutineprægede og tidsbundne opgaver, mens mænd er mere aktive med opgaver, der ikke nødvendigvis skal gøres på bestemte tider af dagen og ugen (Bonke, 2002, 2012). Forklaringen på denne specialisering i husholdningsarbejdet, som også genfindes i andre lande bl.a. USA (Bonke et al., 2008), tilskrives ofte forskelle i mænd og kvinders lønninger, samfundsmæssige normer og traditioner mv.

Hvad angår indkøb, gøres de oftere af kvinder end af mænd, mens tiden brugt på indkøb, når de foretages, stort set er lige lang for kvinder og mænd (tabel 5.4). Hver tredje kvinde og hver fjerde mand har således registreret, at de på en gennemsnitlig ugedag har været på indkøb, og at de gennemsnitligt har brugt fem kvarter på denne aktivitet, når de har været på indkøb.

Når det gælder husligt arbejde, som her omfatter madlavning, oprydning, opvask, vask og rengøring, er væsentlig flere kvinder end mænd aktive, og kvinder bruger også mere tid på dette mere rutineprægede arbejde set under ét end mænd. Omkring tre ud af fire kvinder og godt hver anden mand udfører således husligt arbejde i løbet af de to dage, de giver oplysninger for, og de aktive kvinder bruger 2 timer, mens tilsvarende mænd bruger 1 ½ time på en gennemsnitlig ugedag. Kvinders dominans gælder for både madlavning, opvask/afrydning, rengøring og vask, men til gengæld bruger mænd mere tid end kvinder, når de først er aktive inden for disse aktiviteter (tabel 5.4). Eksempelvis har næsten dobbelt så mange kvinder som mænd angivet, at de laver mad de pågældende dage, men at den gennemsnitlige tid for aktive mænd er 13 minutter længere end for aktive kvinder.

Tabel 5.4 Husholdningsarbejde opdelt på aktiviteter.
Mænd og kvinder. 18-74-årige. 2018

	Mænd		Kvinder	
	Andel aktive (%)	Timer:min Gns. ugedag hvis aktiv	Andel aktive (%)	Timer:min Gns. ugedag hvis aktiv
Indkøb	25	01:19	34	01:22
- Indkøb/ærinder	24	01:17	33	01:19
- Læge, bank, frisør, mv.	1	01:26	2	01:17
Husligt arbejde	55	01:34	73	01:59
Madlavning	43	01:07	79	00:54
- Opvask/afrydning	22	00:45	55	00:27
- Rengøring	12	01:44	57	00:50
- Vask	4	0:53	46	00:46
Gør-det-selv	24	02:32	15	01:19
- Andet praktisk arbejde	14	02:09	9	01:10
- Havearbejde	12	02:35	7	01:20
Omsorg	19	02:54	27	03:16
- Bringe/hente børn	4	01:04	6	01:01
- Børnepasning/pleje	8	02:02	12	02:37
- Læse, lege, tale m. barn	8	02:02	11	01:59
- Familieomsorg	8	02:26	12	2:15
Alle aktiviteter	75	03:26	86	04:03
Antal	1.337		1.714	

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Gør-det-selv-arbejdet er anderledes fordelt end det huslige arbejde, idet det her er mænd, der dominerer med en større indsats end kvinder. Hvor det er hver fjerde mand, er det kun hver ottende kvinde, der de udvalgte dage har udført gør-det-selv-arbejde, og tiden brugt på dette arbejde er godt en time for aktive kvinder og 2 ½ time for aktive mænd (tabel 5.4).

5.3 Børneomsorg

I tabel 5.4 indgår børneomsorg i det samlede husholdningsarbejde, hvilket er i overensstemmelse med internationale afgrænsninger af husholdningsarbejdet. Vi ser, at på de dage der udføres omsorgs-

arbejde – de små andele angiver, at der er forholdsvis få med børn, og at disse ikke nødvendigvis bruger tid på børnene hver dag – tager det på en gennemsnitlig ugedag knap 3 timer for mænd og 3 timer og et kvarter for kvinder. Noget af tiden bruges på at hente og bringe børn, hvilket tager omkring en time for både mænd og kvinder, mens børnepasning/pleje og læsning hhv. lege og tale med barnet/børnene tager omkring 2 timer for hver aktivitet for både aktive mænd og kvinder.

Tabel 5.5 Fædre og mødres tid brugt på børneomsorg, 18-74-årige. 2018

	Fædre		Mødre	
	Andel aktive	Timer:min Gns. ugedag hvis aktiv	Andel Aktive	Timer:min Gns. ugedag hvis aktiv
<i>Yngste barn < 7 år</i>				
Børneomsorg	79	2:23	89	3:22
- Bringe/hente børn	22	0:52	29	0:53
- Børnepasning/pleje	46	1:33	63	2:22
- Læse, lege, tale m. barn	44	2:08	56	2:02
<i>Yngste barn 7-17 år</i>				
Børneomsorg	34	1:09	46	1:25
- Bringe/hente børn	8	1:10	13	1:05
- Børnepasning/pleje	8	1:08	15	1:36
- Læse, lege, tale m. barn	13	1:24	16	1:22

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Hvis vi udelukkende ser på forældres tid brugt på deres børn og ikke fordeler denne tid ud på forældre og ikke forældre, jf. tabel 5.4, er der ikke overraskende betydelige forskelle, hvis yngste barn er under 7 år i forhold til, hvis yngste barn er mellem 7 og 17 år (tabel 5.5). Førskolebørn får således knap 2 ½ timers omsorg af faderen og knap 3 ½ timer af moderen på en gennemsnitlig ugedag, hvor de får omsorg af faderen eller moderen eller af begge forældre. Til sammenligning er der færre fædre og mødre med skolebørn, der bruger tid på deres børn, og denne tid er kun halvt så lang som tiden brugt på førskolebørn.

Det er ikke alene børns alder, der hænger sammen med omfan-

get af forældres børneomsorg, også forældrenes uddannelsesbaggrund spiller en rolle (tabel 5.6). Fædre uden uddannelse bruger således 3 kvarter, fædre med faglig eller kort videregående uddannelse 1 time, fædre med mellemlang videre gående uddannelse 1 time og 1 kvarter og fædre med lang videregående uddannelse mere end halvanden time på en gennemsnitlig ugedag. Til sammenligning bruger kvinder uden uddannelse, med faglig uddannelse eller kort videregående uddannelse omkring 1 ½ time mod knap 2 timer for kvinder med mellemlang videregående uddannelse og 2 timer og 1 kvarter for kvinder med lang videregående uddannelse. Det betyder, at fædre med lang videregående uddannelse bruger dobbelt så lang tid på deres børn som fædre uden uddannelse og mødre med lang videregående en halv gang mere end mødre uden uddannelse (tabel 5.6).

Tabel 5.6 Fædre og mødres tid brugt på deres børn – børneomsorg – afhængig af uddannelsesbaggrund. 18-74-årige. 2018

	Fædre	Mødre
	Timer:min på gns. ugedag	Timer:min på gns. ugedag
Ingen uddannelse	00:48	01:38
Faglig uddannelse	01:04	01:21
KVU	01:02	01:29
MVU	01:16	01:50
LVU	01:39	02:12
I alt	01:09	01:45
Antal	579	633

Note: Kontrolleret for forældrenes alder under 40 år/40+ år og yngste barns alder under 7 år/7-17 år, se kapitel 2.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Det fremgår af bogen ”Forældres brug af tid og penge på deres børn” (Bonke, 2009), at forældre siden 1987 har brugt stadig mere tid på deres børn. Vi kan her vise, at udviklingen er fortsat frem til i dag, idet tiden brugt på børn nu er knap 3 timer for mødre og 2 timer og et kvarter for fædre mod 2 timer og godt 1 time i 2001

(tabel 5.7). Der er tale om tiden brugt på dage, hvor forældrene faktisk bruger tid på børnene, selvom der selvsagt også kan være dage, hvor dette ikke er tilfældet, og de indgår derfor ikke i disse oplysninger.

Tabel 5.7 Fædre og mødres tid brugt på børneomsorg 2001, 2008 og 2018

	2001	2008	2018
	Gns. ugedag timer: min ¹		
Mødre	1:56	2:00	2:55
Fædre	1:07	1:27	2:15

¹ Note: På aktive omsorgsdage.

Kilde: Bonke (2009); ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

5.4 Husholdningsarbejdets omfang og fordeling mellem kvinder og mænd

Som vi netop har vist, er der fortsat forskelle i den tid, mænd og kvinder bruger på husholdningsarbejde. For samtlige kvinder og mænd, gifte som ugifte, er forskellen på 58 min. om dagen, og hvis vi alene ser på par, er forskellen på 54 min. svarende til, at gifte/samboende kvinder bruger 31 pct. mere tid på husholdningsarbejdet sammenlignet med tilsvarende mænd.

Der er således ingen tvivl om, at kønnet stadig har betydning for, hvor meget tid man bruger på husholdningsarbejde. Hvorvidt denne forskel er udtryk for forskellige præferencer for at udføre husholdningsarbejde, ønsket om arbejdsdeling mellem kønnene i forhold til arbejdsmarkedet og hjemmet eller praktisering af traditionelle kønsroller i parfamilier vides ikke. Det kan imidlertid konstateres, at husholdningsarbejdets omfang hænger sammen med arbejdstiden på arbejdsmarkedet, om man er gift/samboende, har børn og deres alder, og om man er mand eller kvinde.

Det fremgår af analysen i tabel 5.8, at der er substitution mellem arbejde på arbejdsmarkedet og i hjemmet: Jo mere man arbejder det ene sted, desto mindre arbejder man det andet sted og især i 2018. Det fremgår også, at arbejdstiden især for kvinder har stor

betydning for deres husholdningsarbejde, mens der ikke er nogen sådan sammenhæng for mænd. Tabellen viser også, at yngre børn betyder mere husholdningsarbejde end ældre børn, og at være i parforhold indebærer mere husholdningsarbejde end at være enlig, også når man kontrollerer for andre forhold samtidig.

Tabel 5.8 Husholdningsarbejde¹ – antal min./dag – og socioøkonomiske forhold. 18-74-årige. 2008 og 2018

	2008	2018
	Husholdningsarbejde min. gns. ugedag	
Kvinde (ift. mand)	46,39***	72,85***
Arbejdstimer (antal timer pr. gns. dag)	-0,181***	-0,605***
Køn* arbejdstimer	-0,0433	-0,680***
Forældres alder (antal år)	1,451***	0,087
Yngste barn <7 år (ift. ingen børn)	109,0***	108,6***
Yngste barn 7-17 år (ift. ingen børn)	48,60***	27,66***
Par (ift. enlig)	35,06***	27,87***
Konstant	64,26***	104,3***
Adj. R ²	0,27	0,11
Antal	776	3.968

¹ ekskl. hente og bringe børn, besøg på offentligt og/eller privat kontor og havearbejde.
+, **, *** signifikant på hhv. 0,1-, 0,05-, 0,01- og 001-niveau.
Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

For nærmere at belyse sammenhængen mellem husholdningsarbejde og arbejde på arbejdsmarkedet blandt gifte/samboende viser tabel 5.9 det samlede husholdningsarbejde og mandens andel heraf givet manden henholdsvis kvindens tid brugt på arbejdet. Der ses ikke at være nogen klar sammenhæng mellem det samlede husholdningsarbejde og forskellige kombinationer af manden og kvindens arbejde på arbejdsmarkedet, hvis vi ser bort fra par, hvor kvinden arbejder færre end 37 timer om ugen. I sådanne familier er husholdningsarbejdet noget mere omfattende end for andre kombinationer af arbejdstider. Det interessante her er da også, hvordan fordelingen af husholdningsarbejdet ser ud, når manden og kvindens arbejde har forskelligt omfang.

Tabel 5.9 Husholdningsarbejde og mænds andel heraf for gifte/samlevende med forskellig arbejdstid. 2018

Antal: 944	Kvindens normale arbejdstid		
	1-36 timer	37 timer	37+ timer
Mandens normale arbejdstid			
1-36 timer			
- Mandens andel.	0,46	0,56	0,51
- Samlet hush. arb. (timer:min.)	4:25	4:03	3:33
37 timer			
- Mandens andel.	0,44	0,46	0,48
- Samlet hush. arb. (timer:min.)	4:30	3:44	4:03
37+ timer			
- Mandens andel.	0,40	0,43	0,46
- samlet hush. arb. (timer:min.)	4:24	4:33	3:51

Note: Observationer med >99 timers arbejde er udelukket.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Hvis både manden og kvinden arbejder 37 timer om ugen, tager han sig af 46 pct. af det samlede husholdningsarbejde, hvilket også gælder, hvis de begge arbejder mindre end 37 timer eller begge mere end 37 timer om ugen. Hvis manden arbejder mindre end 37 timer, og kvinden arbejder 37 eller flere timer, er hans andel af husholdningsarbejdet mellem 56 og 51 pct. af det samlede husholdningsarbejde. Hvis manden arbejder mere end 37 timer, er hans andel på 40-43 pct., hvis kvinden arbejder 37 eller færre end 37 timer. Det viser med andre ord, at hvis den ene part arbejder mange timer på arbejdsmarkedet, tager den anden part sig af en større andel af husholdningsarbejde, og at lige meget arbejde på arbejdsmarkedet hænger sammen med lige meget husholdningsarbejde.

5.5 Sammenfatning

Der har i lang tid været en udvikling mod større ligestilling mellem kønnene både på arbejdsmarkedet og i hjemmet (Bonke & Jensen, 2012). Hvor kvinder i dag bruger knap 3 ½ time på indkøb, husligt arbejde, gør-det-selv-arbejde og omsorg på en gennemsnitlig ugedag, er mænds bidrag på knap 2 ½ time, eller hvad der svarer til en forskel på knap 1 time om dagen. Forskellen i mænd og kvinders

husholdningsarbejde kan også illustreres ved, at hvor 42 pct. af alle kvinder bruger mere end 3 ½ time om dagen, gælder det kun for 28 pct. af alle mænd. Og omvendt er det kun 24 pct. af alle kvinder, der bruger mindre end 1 ½ time om dagen mod 40 pct. af alle mænd på en gennemsnitlig ugedag.

Som forventeligt er der substitution mellem arbejde på arbejdsmarkedet og i hjemmet: Jo mere man arbejder det ene sted, desto mindre arbejder man det andet sted. Når det gælder tid brugt på børn, viser der sig ikke overraskende betydelige forskelle i den tid, mænd og kvinder bruger, idet børn under 7 år betyder mere husholdningsarbejde end børn mellem 7-17 år, og ligeledes har fædre og mødres uddannelsesbaggrund betydning for børneomsorgen. Mødre med lang videregående uddannelse bruger således 50 pct. mere tid på deres børn end mødre uden uddannelse, mens fædre med videregående uddannelse bruger dobbelt så lang tid som fædre uden uddannelse.

Endelig har vi set, at fædre og mødres tid brugt på børneomsorg er steget, og at denne udvikling er fortsat frem til i dag, således at fædres og mødres tid brugt på deres børn nu er knap 3 timer for mødre og 2 timer og et kvarter for fædre mod 2 timer og 1 time og et kvarter i 2001, idet der her udelukkende er tale om dage, hvor forældrene faktisk bruger tid på deres børn.

6 Danskernes fritid

Som det fremgik af kapitel 3, er der forskel i mænd og kvinders fritidsomfang, selvom mænds merarbejde på arbejdsmarkedet stort set opvejes af kvinders merarbejde i hjemmet. Det er naturligvis ikke ensbetydende med, at dette er tilfældet i alle familier, og en række forhold kan virke ind på, hvem der i en familie har mest fritid.

Vi vil indledningsvis belyse tiden brugt på personlig behov; toilette, spisning og søvn. Det betyder, at fritiden her er den tid, der er tilbage, når tiden brugt på disse aktiviteter og på husholdningsarbejde og arbejde på arbejdsmarkedet er trukket fra døgnets 24 timer.

Det skal understreges, at afgrænsningen af de forskellige aktiviteter her og andre steder afhænger af deltagernes egen kategorisering af aktiviteterne. Hvis der således er rapporteret spisning, er det denne aktivitet, vi refererer til, og tilsvarende hvis der er rapporteret socialt samvær, er det den aktivitet, der gælder, også selvom der blev spist samtidig. Deltagerne i undersøgelsen har således kun kunnet angive den aktivitet, de selv fandt vigtigst på et givet tidspunkt, hvilket er valgt for hermed at følge gældende internationale retningslinjer (Eurostat, 2000; HETUS, 2016).

6.1 Hvor meget fritid har danskerne?

Når det gælder tiden brugt på personlig hygiejne/toilette, bruger mænd godt en halv time om dagen, mens kvinder bruger knap 3 kvarter, hvilket er en forskel, som opretholdes på både hverdage og weekenddage, selvom både mænd og kvinder bruger mindre tid på personlig hygiejne i weekenden (tabel 6.1). For både mænd og kvinder er der betydelig variation i den tid, der bliver brugt på toilette, især på en hverdag (st.afv. i tabel 6.1).

For spisning er der ingen væsentlige forskelle mellem mænd og kvinders tidsforbrug. På hverdage bruger både mænd og kvinder en time og 20 min. om dagen på at spise, mens de bruger knap 2 timer på en weekenddag, idet alle måltider er lagt sammen. For begge køn er forskellene i den tid, der bruges på at spise – stan-

dardafvigelsen – betydelige især på weekenddage, hvilket også var tilfældet i 2008 (Bonke, 2016).

Når vi ser på den resterende fritid – eksklusive personlig hygiejne/toilette, spisning og søvn – er der 6 ½ time til overs for mænd og godt 6 timer for kvinder på en hverdag. På en weekenddag har mænd også mere fritid end kvinder, nemlig knap 9 timer mod 8 timer og et kvarter på en gennemsnitlig weekenddag (tabel 6.1). I det følgende er det denne fritid, vi vil referere til som FRITID.

Tabel 6.1 Mænd og kvinders tid brugt på toilette, spisning og fritid på hverdage og weekenddage. 18-74-årige. Timer:min. 2018

	Hverdag		Weekenddag		Gns. ugedag	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
			Tmer:min. (st.afv.)			
Toilette	0:32 (0:51)	0:43 (0:55)	0:24 (0:33)	0:34 (0:38)	0:30 (0:47)	0:40 (0:51)
Spisning ¹	1:21 (1:15)	1:22 (1:10)	1:54 (1:32)	1:56 (1:29)	1:30 (1:20)	1:32 (1:16)
Fritid	6:31 (4:16)	6:09 (3:46)	8:54 (3:56)	8:18 (3:49)	7:11 (4:11)	6:45 (3:47)
I alt	8:23 (4:30)	8:14 (4:05)	11:13 (3:57)	10:49 (3:48)	9:11 (4:21)	8:57 (4:00)
I alt inkl. søvn	16:14 (4:47)	16:20 (4:18)	19:58 (3:45)	19:29 (3:34)	17:17 (4:31)	17:13 (4:06)

¹ Inkl. restaurant/cafe.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Hvis vi lægger nævnte aktiviteter – al ikke-arbejdstid – sammen, betyder det, at en dansker i alderen 18-74 år har omkring 9 timer til rådighed til sig selv på en gennemsnitlig ugedag, fordelt med mere i weekenden end til hverdag. Hvis hertil lægges søvn, tager fritiden og søvnen tilsammen godt 17 timer om dagen, således at der er omkring 7 timer tilbage til arbejdet i husholdningen og på arbejdsmarkedet for både mænd og kvinder.

6.2 Hvordan bruges fritiden?

Hvis vi opdeler den vågne fritid i aktive og passive aktiviteter, hvor de aktive omfatter foreningsliv, frivilligt arbejde, motion, sport, underholdning, kultur, fritidssysler og hobby, og de passive aktiviteter læsning, socialt samvær, tv, radio, musik, it/computer, telefon og andet, ser vi, at andelen af passive er væsentlig større end andelen af aktive danskere, samtidig med at der også bruges mere tid på passive end på aktive aktiviteter på en gennemsnitlig ugedag.

Tabel 6.2 Fritid¹ opdelt på aktive og passive aktiviteter for mænd og kvinder. 18-74-årige. 2018

	Mænd	Kvinder
	Timer:min. gns. ugedag for alle (andel aktive)	
Passive	5:11 (93)	4:45 (93)
- Læsning	0:20 (19)	0:26 (25)
- Socialt samvær	1:20 (36)	1:36 (42)
- Tv, radio, video, streaming	2:02 (63)	1:42 (59)
- Computer, internet, it	0:32 (24)	0:15 (17)
- Afslapning	0:02 (4)	0:04 (8)
- Telefonsamtaler, SMS	0:55 (31)	0:43 (32)
Aktive	1:15 (41)	1:14 (44)
- Fritidssysler/hobby	0:38 (18)	0:36 (20)
- Motion/sport	0:23 (22)	0:23 (22)
- Underholdning/kultur	0:08 (4)	0:11 (5)
- Foreningsliv	0:06 (3)	0:05 (3)
Andet (inkl. hjælp til andre husstande) og transport	0:45 (29)	0:46 (32)
I alt ¹	7:11 (97)	6:45 (98)

¹ Ekskl. restaurant/ cafe, spisning, toilette og søvn.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Mænd og kvinder bruger omkring 5 timer på passiv fritid og 1 time og et kvarter på aktiv fritid på en gennemsnitlig ugedag (tabel 6.2). I 2008 blev der også brugt omkring 5 timer på passiv fritid og knap 1 ¼ time på aktiv fritid (Bonke, 2012). Der er med andre ord

ikke sket nogen væsentlig ændring i anvendelsen af fritiden på aktive hhv. passive fritidsaktiviteter i løbet af de seneste 10 år, hvilket gælder både for kvinder og mænd.

Blandt passive aktiviteter dominerer tv, radio, video og streaming med 2 timer for mænd og 1 $\frac{3}{4}$ time for kvinder efterfulgt af socialt samvær på knap 1 $\frac{1}{2}$ time for både mænd og kvinder, og telefonsamtaler og SMS på knap 1 time for mænd og tre kvarter for kvinder. Computer, internet og it tager en halv time for mænd og et kvarter for kvinder på en gennemsnitlig ugedag. Endelig bruger mænd 20 min. og kvinder 26 min. på læsning en gennemsnitlig ugedag, hvad enten der læses bøger, tidsskrifter eller aviser.

Når det gælder aktive fritidsaktiviteter, dominerer fritidssysler og hobbies, som omkring hver femte mand og kvinde deltager i på en gennemsnitlig ugedag og bruger mellem en halv time og tre kvarter på sådanne dage. Motion og sport er stort set lige så udbredte som fritidssysler og hobbies, og der bruges her godt 20 minutter på en gennemsnitlig ugedag. Foreningsliv og underholdning er ikke særlig udbredte, og der bruges ikke mere på disse aktiviteter end omkring et kvarter på en gennemsnitlig ugedag.

For aktive fritidsaktiviteter under ét er det fire ud af ti, som er aktive, og de bruger 1 $\frac{1}{4}$ time på en gennemsnitlig ugedag (tabel 6.2). Det er her og andre steder i bogen vigtigt at være opmærksom på, at sondringen mellem disse aktiviteter er baseret på deltagernes egne oplysninger, se kapitel 4.

Ud over oplysningerne fra kortlægningen af døgnets aktiviteter – døgnrytmeskemaerne – har vi også spurgt til deltagelsen i og tiden brugt på faste – organiserede eller ikke-organiserede – ugentlige fritidsaktiviteter inden for sport, kultur osv.

Sammenligner vi børnefamilier med ikke-børnefamilier, er der ikke nogen væsentlig forskel i deltagelsen i faste fritidsaktiviteter, selvom mænd bruger mere tid på dem end kvinder både i børne- og ikke-børnefamilier (tabel 6.3). Det fremgår også af tabel 6.3, at flere mænd og kvinder i parforhold har faste fritidsinteresser end enlige mænd og kvinder, og at denne forskel er særlig markant for mænd. Det gælder også, at mænd i parforhold bruger mere tid på deres faste fritidsinteresser end enlige mænd, nemlig 3 $\frac{1}{4}$ time og 2 $\frac{3}{4}$ time, mens kvinder i parforhold bruger 2 $\frac{3}{4}$ time mod godt 3 timer for enlige kvinder på en gennemsnitlig ugedag.

Tabel 6.3 Faste ugentlige fritidsinteresser for mænd og kvinder. 2018

Antal: 2.668	Mænd har fast fritidsinteresse		Kvinder har fast fritidsinteresse	
	Andel	Timer/min. for aktive	Andel	Timer/min. for aktive
Enlig	0.46	2:45	0.60	3:09
I parforhold	0.70	3:11	0.74	2:43
Med børn	0.60	3:09	0.70	3:04
Uden børn	0.70	2:54	0.70	2:22
Ugentlig normal arbejdstid				
1-36	0.57	3:12	0.65	2:26
37	0.62	2:53	0.71	2:40
38+	0.65	3:07	0.71	3:05
Alle	0.63	3:05	0.70	2:52

Sp.: Har du/I nogle faste fritidsinteresser, som du/I går til på bestemte ugedage og tidspunkter?

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

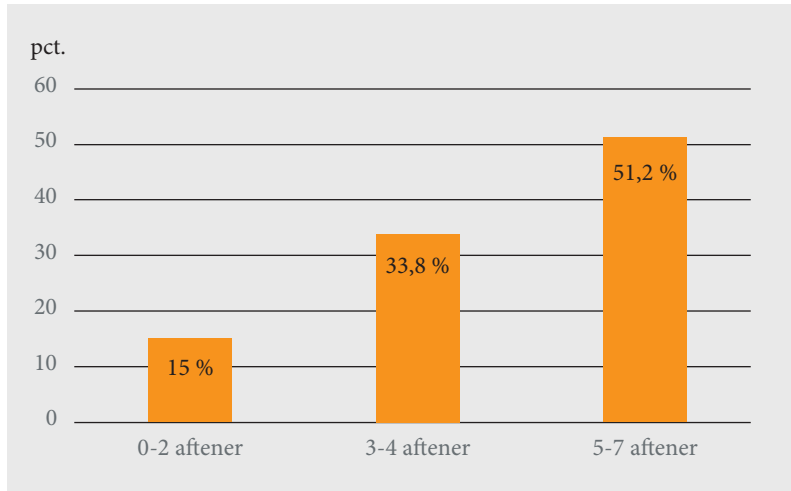
Tabel 6.3 viser også, at der er flere både mænd og kvinder, som har faste fritidsinteresser, desto flere timer de arbejder på arbejdsmarkedet, idet sammenhængen dog er relativ svag. For mænd med en arbejdstid under 37 timer har 57 pct. en fast fritidsinteresse mod 62 og 65 pct. for mænd med 37 hhv. mere end 37 timers arbejde om ugen. For kvinder med færre end 37 timers arbejde om ugen har 65 pct. en fast fritidsaktivitet mod 71 pct. for kvinder med 37 eller flere timers arbejde om ugen.

Det er interessant, at tiden brugt på faste fritidsinteresser er kortere for mænd med et 37-timers arbejde end for mænd med kortere eller længere arbejdstid på arbejdsmarkedet (tabel 6.3).

Selvom det er udbredt blandt både fædre og mødre at have faste ugentlige fritidsinteresser, forhindrer det ikke hele familien i at kunne være samlet i de fleste af ugens aftener (tabel 6.4 og figur 6.1). I halvdelen af alle børnefamilier er det således muligt i 5 til 7 aftener om ugen at foretage sig noget samlet, i hver tredje børnefamilie er

det muligt i 3 eller 4 aftener, mens det kun er i hver syvende børnefamilie, at der er to eller færre aftener, hvor man kan have fælles samvær uden at svigte faste fritidsinteresser.

Figur 6.1 Antal aftener om ugen med muligt samvær hos par med børn. 2018.

Sp.: Hvor mange af ugens syv aftener har hele familien mulighed for at foretage sig noget samlet – uden at noget familiemedlem må svigte sine faste fritidsinteresser?

Kilde: Bonke (2002) og ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Tabel 6.4 Antal aftener om ugen med muligt samvær hos par med børn. 2001, 2008 og 2018

	Antal aftener på en uge								
	0	1	2	3	4	5	6	7	Alle
	Pct.								
2001	2,8	4,6	9,9	14,7	16,7	16,6	11,1	23,8	100,0
2008	1,9	4,9	8,3	13,9	16,1	18,3	11,9	24,7	100,0
2018	1,8	4,7	8,5	14,8	19,0	24,4	11,2	15,5	100,0

Sp.: Hvor mange af ugens syv aftener har hele familien mulighed for at foretage sig noget samlet – uden at noget familiemedlem må svigte sine faste fritidsinteresser?

Kilde: Bonke (2002) og ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Det skal nævnes, at der også er fritidsinteresser, hvor aftenerne ikke nødvendigvis optages fuldt og helt, og hvor de derfor ikke er i konflikt med fælles samvær i familien. Det viser sig i øvrigt, at muligheden for samvær om aftenen i børnefamilier stort set var det samme i 2008 og 2001, bortset fra at der var flere med 4 eller 5 frie aftener i 2018 end i de to andre år. Det er altså stadig sådan, at de fleste aftener kan tilbringes med hele familien.

Der er betydelige forskelle i mænd og kvinders fritid afhængig af deres uddannelsesbaggrund, idet mænd uden uddannelse har knap 7 timer, mænd med faglig uddannelse eller mellem lang videregående uddannelse 6 ½ time og mænd med kort eller lang videregående uddannelse 5 timer og 3 kvarter på en gennemsnitlig ugedag.

Til sammenligning brugte kvinder med ingen eller faglig uddannelse 6 ½ time på aktive og passive fritidsaktiviteter på en gennemsnitlig ugedag mod godt 6 timer for kvinder med kort videregående uddannelse. For kvinder med mellemlang videregående uddannelse tog fritiden mere end 5 ¾ time og knap 5 timer for kvinder med lang videregående uddannelse (tabel 6.5). For både kvinder og mænd tegner der sig dermed en tendens til, at jo mere uddannelse desto mindre fritid.

Tabel 6.5 Andelen af aktive fritidsaktiviteter og tid brugt på både aktive og passive fritidsaktiviteter¹ for mænd og kvinder med forskellig uddannelse. 18-74-årige. 2018

	Mænd		Kvinder	
	Aktive aktiviteters andel (%)	Aktive+ passive Timer/min.	Aktive aktiviteters andel (%)	Aktive+ Passive Timer/min.
Ingen uddannelse	35	6:53	40	6:27
Faglig uddannelse	45	6:35	44	6:21
KVU	42	5:41	49	6:08
MVU	51	6:22	49	5:40
LVU	47	5:51	49	4:53
I alt	44	6:27	46	5:59
Antal	1.881		2.087	

¹ Ekskl. restaurant/cafe, spisning, toilette og søvn.
Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Hvor meget aktiv og passiv fritid man har, hænger også sammen med, hvor meget man arbejder, også selvom vi som her kun ser på den vågne fritid eksklusive tiden brugt på spisning og toilette og også udelukker tiden brugt på at komme til og fra arbejde. Sammenlignet med mænd og kvinder, der arbejder 37 timer om ugen, betyder et deltidsjob – mindre end 19 timer hhv. 20-36 timer – ikke mere fritid. For mænd og kvinder, der arbejder mellem 38 og 44 timer om ugen, er fritiden tre kvarter kortere end for mænd og kvinder med et 37 timers arbejde, og for kvinder med mere end 44 times arbejdsuge er fritiden 1 time kortere og for tilsvarende mænd knap 2 timer kortere end for kvinder og mænd med 37 timers arbejde på arbejdsmarkedet, idet der her kontrolleres for forskelle i uddannelse, alder og civilstand (tabel 6.6).

Som det fremgik af tabel 6.5, er der sammenhæng mellem fritidens længde og mænd og kvinders uddannelsesbaggrund, hvilket også gælder, når der kontrolleres for forskelle i arbejdstider, alder og civilstand (tabel 6.6). Mænd med lang videregående og især mænd med kort videregående uddannelse har således mindre fritid end mænd uden uddannelse, mens kvinder med mellemlang videregående uddannelse har væsentlig mindre fritid end kvinder uden uddannelse.

Når det gælder alder, har mænd og kvinder over 64 år omkring 1 ½ times mere fritid end yngre mænd og kvinder, og det skyldes altså ikke, at de arbejder mindre, deres uddannelse, civilstand, osv.

Børn har ikke overraskende betydning for forældrenes fritid, som er kortere for forældre end for mænd og kvinder uden hjemmeboende børn, og det gælder især, når børnene er i før-skolealderen, hvor fritiden er knap 2 timer kortere end for mænd og kvinder uden børn. For fædre med skolebørn er fritiden 1 time og 20 minutter kortere end for mænd uden børn, mens fritiden for mødre med skolebørn er 1 time kortere end for kvinder uden børn.

Endelig fremgår det af tabel 6.6, at kvinder i parforhold har knap en times kortere fritid på en gennemsnitlig ugedag sammenlignet med enlige kvinder, mens der ikke er nogen forskel i fritidens længde mellem enlige mænd og gifte/samboende mænd.

Tabel 6.6 Mænd og kvinders fritid¹. 18-74-årige. 2018.
OLS-regression

	Mænd	Kvinder
	Timer:min på gns. ugedag	
Par (enlig)	-0:14	-0:38***
Yngste barn <7 år (ingen børn)	-1:56***	-1:41***
Yngste barn 7-17 år (ingen børn)	-1:20***	-1:01***
Alder		
30-45 år (18-29 år)	-0:29	-0:06
46-64 år	-0:10	0:06
65-74 år	1:37***	1:26***
Arbejdstid		
<19 timer/37 timer	-0:02	0:09
20-36 timer/37 timer	-0:35	-0:09
38-44 timer/37 timer	-0:48***	-0:48***
>44 timer/37 timer	-1:49***	-1:05***
Uddannelse		
Faglært (ingen udd)	-0:20	-0:04
KVU	-1:02***	-0:11
MVU	-0:16	-0:21*
LVU	-0:29*	-0:24
Kontant	-8:11***	-7:30***
Antal	1.709	1.858
R ²	0,216	0,153

*, **, *** signifikant på hhv. 0,1-, 0,05- og 0,01-niveau.

¹ Ekskl. restaurant/cafe, spisning, toilette og søvn.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

6.3 Hvor meget sover danskerne?

I 2018 sov 18-74-årige kvinder 8 timer og 12 minutter og mænd 8 timer og 3 minutter på en gennemsnitlig ugedag (tabel 6.7). Det svarer til en forskel på 9 minutter mellem mænd og kvinder. Forskellen viser sig også ved, at der er flere kvinder, der sover 8 eller flere timer og færre end 6 eller 7 timer på en gennemsnitlig ugedag. Den "normale" søvn på 8 timer praktiseres af godt hver tredje mand og kvinde i 2018, se nærmere Bonke (2011).

Tabel 6.7 Mænd og kvinders søvn på en gns. ugedag. 18-74-årige. 2018.

	Gns. (st.dev.) Timer:min	Antal timers søvn ¹					Antal
		6 Procent	7	8	9	10+	
Køn							
- mænd	8:03 (01:56)	4,4	18,6	35,6	26,8	14,5	1.771
- kvinder	8:12 (01:46)	3,3	16,3	36,7	28,5	15,1	1.998
Forskel							
- ukontrolleret	0:09***	..	..	..	..	..	
- kontrolleret ²	0:07***	..	..	..	..	..	

¹ Plus/minus ½ time og for 6 timer mindre end 6 ½ time og for 10 timer mere end 9 ½ times søvn.

² Kontrolleret for civilstand, børn/ikke-børn, uddannelse, arbejdsomfang og ledighed.

+, **, ***, *** signifikant forskel mellem kvinder og mænd på 0,1-, 0,05-, 0,01 hhv. 0,001-niveau.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

For at undersøge om forskellen i kvinder og mænds søvnomfang kan hænge sammen med, at kvinder og mænd i forskelligt omfang er påvirket af, om de er i et parforhold, har børn, har forskellig uddannelse, ikke arbejder lige meget og er lige ledige, har vi kontrolleret for disse forhold i tabel 6.7. Vi finder, at denne kontrol stort set ikke ændrer på forskellen i mænd og kvinders søvnomfang, og at denne forskel forbliver lille.

Tabel 6.8 Danskeres søvn 2008 og 2018. 18-74 år.

	2008 Timer:min	2018
Alle:		
Mænd	7:55 ^a	8:03 ^a
Kvinder	8:08 ^a	8:12 ^a
Beskæftigede:		
Mænd	7:46 ^b	7:58 ^a
Kvinder	8:01 ^b	8:09 ^a

^{a,b,c} Kønsforskellen inden for samme år er signifikant på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

I forhold til i 2008 er danskeres søvnomfang steget frem til 2018, hvilket gælder for både mænd og kvinder. Ser vi alene på dem, der var beskæftigede, finder vi også, at mænds søvnomfang steg med 8 minutter for en gennemsnitlig ugedag (tabel 6.8).

6.4 Sammenfatning

Den daglige fritid for 18-74-årige danskere er på godt 16 timer på hverdage og knap 20 timer i weekenden, når vi medregner søvn, spisning og personlig hygiejne/toilette. Ud af disse timer går omkring 8 timer hver dag til søvn, og godt en time på at spise på en hverdag og knap 2 timer på en weekenddag. Hertil kommer tid brugt på personlig hygiejne/toilette, som for mænd er omkring en halv time om dagen og for kvinder knap 3 kvarter. Tilbage er 6 ½ time for mænd og 6 timer for kvinder på en hverdag mod 9 timer for mænd og 8 ¼ for kvinder på en gennemsnitlig weekenddag.

For en gennemsnitlig ugedag betyder det, at mænd har en halvtimes længere fritid end kvinder, når vi som her ser bort fra toilette, spisning og søvn.

Ved at opdele den vågne fritid i aktive og passive aktiviteter finder vi, at førstnævnte tager væsentlig mindre tid end sidstnævnte. Danskerne bruger omkring 5 timer om dagen på passiv fritid og 1 ¼ time på aktiv fritid.

Selvom mange mænd og kvinder har faste fritidsinteresser, hvad enten de er enlige eller i parforhold, forhindrer det ikke familien i at kunne være samlet i de fleste af ugens aftener. I halvdelen af alle børnefamilier der mellem 5 og 7 dage, hvor fritidsinteresser ikke er til hinder for samvær om aftenen. Faktisk er det kun i hver syvende børnefamilie, at der er 2 eller færre aftener, hvor familien kan være samlet uden at skulle deltage i faste fritidsaktiviteter.

7 Tilfredshed med arbejde og fritidsomfang, og stress

I det følgende belyses spørgsmålet om sammenhængen mellem tiden brugt på arbejde og tilfredsheden med arbejdstiden og fritidens omfang, og det at være mere eller mindre stresset. Da vi her alene har oplysninger i baggrundsskemaet for én person i husstanden, er vi ikke i stand til at belyse omfanget af en samtidig forekomst af tilfredshed og stress for begge medlemmer i parhusstande og sammenholde dette med den samlede arbejdstid i en parhusstand.

7.1 Tilfredshed med arbejde, fritidsomfang og arbejdstid

For to ud af tre beskæftigede danskere gælder, at de er meget eller fuldstændig tilfredse med deres arbejde, mens det er godt halvdel, som er meget eller fuldstændig tilfredse med omfanget af deres fritid (tabel 7.1). På en skala fra 1 til 6 – overhovedet ikke tilfreds til fuldstændig tilfreds – angiver 75 og 55 pct. således en score på 5 eller 6 for tilfredsheden med arbejdet hhv. fritidsomfanget.

Tabel 7.1 Tilfredshed med arbejde og tilfredshed med fritidsomfang for beskæftigede mænd og kvinder. 2018

Antal: 1.561	2018	
	Tilfredshed med arbejde	Tilfredshed med omfang af fritid
1 Overhovedet ikke tilfreds	0,8 %	1,0 %
2 Meget utilfreds	3,1 %	4,6 %
3 Lidt utilfreds	6,7 %	13,3 %
4 Lidt tilfreds	14,7 %	26,8 %
5 Meget tilfreds	50,8 %	42,3 %
6 Fuldstændig tilfreds	23,9 %	13,1 %
	100,0 %	100,0 %

Sp. Hvor tilfreds er du med din (hoved-)beskæftigelse? Hvor tilfreds er du med dit omfang af fritid?

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Ser vi på, hvor mange der er lige tilfredse eller utilfredse med deres arbejde og fritidsomfang på hele skalaen 1-6, er der tale om fire ud af ti (39,6 pct.), som er lige tilfredse med begge dele. For andre fire ud af ti er tilfredsheden med arbejdet større end tilfredsheden med fritidens omfang, mens det kun er 14 pct., hvor tilfredsheden med fritidens omfang er større end tilfredsheden med arbejdet på arbejdsmarkedet (tabel 7.2).

Tabel 7.2 Tilfredshed med arbejde og tilfredshed med fritidsomfang for beskæftigede mænd og kvinder. 2018

Antal: 1.561		2018
Tilfredshed med arbejde ift. tilfredshed med fritidsomfang:		
Meget mere		3,3 %
Mere		40,7 %
Lige meget		39,6 %
Mindre		14,3 %
Meget mindre		2,0 %

Sp. Hvor tilfreds er du med din (hoved-)beskæftigelse? Hvor tilfreds er du med dit omfang af fritid?

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Hvad angår tilfredsheden med fritidens omfang, er det forventeligt, at denne falder, jo mindre fritid man har, idet vi dog her kun ser på beskæftigede og ikke ledige. Det viser sig, at både mænd og kvinder, som arbejder 37 eller mellem 38 og 44 timer om ugen, er omkring ½ score mindre tilfredse med deres fritid end mænd og kvinder, der arbejder mindre end 37 timer om ugen. For mænd og kvinder, som arbejder 44 eller flere timer om ugen, er tilfredsheden næsten 1 score mindre end for mænd og kvinder med en kort arbejdstid. Også selvom der kan være forskelle i antallet af børn, civilstand, alder og uddannelse mellem disse grupper, er der betydelige forskelle i tilfredsheden med fritidsomfanget: Mindre tilfredshed med fritidsomfanget, jo mere man arbejder.

Den negative sammenhæng mellem arbejdstid og tilfredshed med mængden af fritid forhindrer dog ikke ca. 3/4 af dem, der arbejder mere end 44 timer om ugen, i at være tilfredse med omfanget af deres fritid – score 5 eller 6 – og hver syvende mand og

hver ottende kvinde, som arbejder mindre end 37 timer om ugen, i at være utilfredse med deres fritidsmængde – score 1-3 (ikke vist i tabel).

Tabel 7.3 Beskæftigede mænd og kvinders normale daglige arbejdstid¹ og tilfredshed med fritidsomfang, 18-74-årige, 2018.

	Gns. (st.afv.)	Forskel ift. <37 timer	
		Ikke-kontrolleret	Kontrolleret ¹
Skala fra 1-6			
Mænd (1.234)			
-- <37 timer	5,0 (1,0)	...	...
-- 37 timer	4,4 (1,0)	-0,495*** (0,07)	-0,292*** (0,08)
-- 38-44 timer	4,4 (1,0)	-0,532*** (0,08)	-0,317*** (0,09)
-- >44 timer	4,1 (1,2)	-0,986*** (0,08)	-0,805*** (0,09)
Kvinder (1.410)			
-- <37 timer	5,0 (1,0)	...	...
-- 37 timer	4,4 (1,0)	-0,629*** (0,07)	-0,445*** (0,07)
-- 38-44 timer	4,3 (1,0)	-0,713*** (0,10)	-0,515*** (0,10)
-- >44 timer	4,0 (1,2)	-0,959*** (0,12)	-0,789*** (0,12)

¹ Kontrolleret for børn, civilstand, alder og uddannelse.

*** p<0,001.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

7.2 Er danskerne blevet mere stressede?

Der er i løbet af det seneste tiår blevet flere beskæftigede, der arbejder mere end 37 timer om ugen. Samtidig har flere undersøgelser påvist en høj arbejdsintensitet i arbejdet på arbejdsmarkedet (European Foundation, 2009). Det skulle i sig selv bidrage til et øget pres i arbejdssituationen og en større udbredelse af stress.

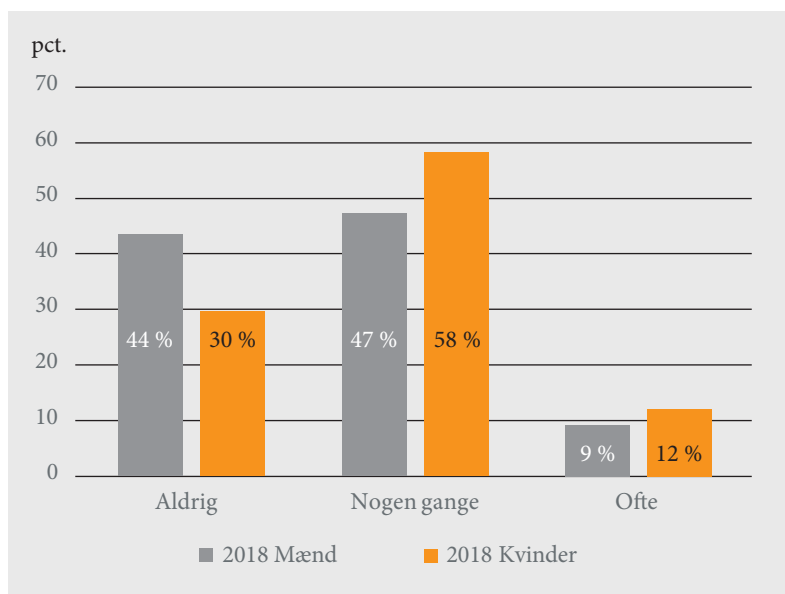
Sammenlignet med i 2008 er der i 2018 flere, der ofte/altid/næsten altid føler sig stressede, og også flere der oplyser, de nogen gange/somme tider er stressede. Til gengæld er der i dag færre, der aldrig/næsten aldrig føler sig stressede – 37 pct. mod 49,7 pct. (marginalfordelingerne i tabel 7.4, hvor kategorierne kan sammenlignes til trods for forskellige formuleringer).

Til sammenligning kan nævnes, at Sundhedsprofilen 2017 (Sundhedsstyrelsen, 2018) fandt, at 25,1 pct. var stressede i 2017,

21,3 i 2013 og 20,8 i 2010, og at det især var kvinder, nemlig 29,0 pct. i forhold til 25,1 pct. mænd i 2017. Forskellen mellem disse oplysninger og oplysningerne i denne bog kan bl.a. tilskrives, at vi her anvender et enkelt spørgsmål om selv vurderet stress somme tider eller næsten altid, og Sundhedsstyrelsen anvender en valideret skala, som består af 10 spørgsmål, der handler om oplevelsen af ens liv som uforudsigeligt, ukontrollerbart eller belastende inden for de seneste 10 uger, hvor høje værdier vurderes som en højere grad af oplevet stress.

Figur 7.1 Stress blandt kvinder og mænd. 2018.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

I tabel 7.4 er det undersøgt, om det er de samme danskere, der er stressede hhv. ikke-stressede i 2008 og i 2018. Ved at følge de samme personer i de to år finder vi, at knap to ud tre (23,4/37) aldrig stressede i 2018 heller ikke var det i 2008, mens hver tredje også var det i 2018. For de nogen gange stressede i 2018 var knap to ud af tre også nogen gange stressede i 2008 (32,5/53,3), mens hver tredje aldrig eller næsten aldrig oplyste, at de nogen gange var stressede i 2018. For de altid eller næsten altid stressede i 2018

havde hver femte også ofte været stresset i 2008, mens hver femte aldrig eller næsten aldrig var det dengang (tabel 7.4).

Det peger på, at for 58 pct. af alle danskere vedblev de med at være mere eller mindre stressede i perioden 2008-2018, mens 42 pct. angav ikke at have den samme stress over den periode, hvad enten det skyldes, at nogle har større anlæg for at være eller ikke være stressede hhv. er mere eller mindre udsatte og påvirkelige for ydre stressende påvirkninger.

Tabel 7.4 Udviklingen i stress blandt beskæftigede kvinder og mænd. 2008-2018.

Antal: 1.328				
2008 2018	Aldrig/næsten aldrig stressede	Somme tider stressede	Altid/næsten altid stressede	Total 2018
Aldrig stressede	23,4%	12,0%	1,6%	37,0%
Nogen gange stressede	17,0%	32,5%	3,8%	53,3%
Ofte stressede	2,0%	5,2%	2,4%	9,6%
Total 2008	42,4%	49,7%	7,8%	100,0 %

Note: Paneldata 2008 og 2018.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

I tabel 7.5 er vist sammenhængen mellem arbejdstidens længde og forekomsten af stress. Det fremgår, at blandt mænd er en arbejdstid på mere end 44 timer forbundet med ofte/næsten altid stress, og for kvinder er det mere end 37 timers arbejde om ugen.

Tabel 7.5 Sammenhæng mellem ugentlig arbejdstid i hovedbeskæftigelse og ofte/næsten altid stresset. 2018

18-74-årige	2018	
	Mænd	Kvinder
Ugentlig arbejdstid i hovedbeskæftigelse	Pct.	Pct.
-- <37 timer	10,0	11,1
-- 37 timer	8,0	12,4
-- >37-44 timer	5,4	16,1
-- >44 timer	12,6	16,9
Alle	9,2	12,1
Antal:	115	172

Sp.: Hvor ofte føler du dig stresset? Næsten altid eller altid.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Når vi kontrollerer for uddannelsesbaggrund, civilstand og tilfredshed med arbejdet og fritidens omfang og børn, er det imidlertid sådan, at mænd og kvinder med en ugentlig arbejdstid på under 45 timer har en større sandsynlighed for at være stressede end mænd og kvinder uden arbejde (tabel 7.6). Sandsynligheden for ofte at være stresset hænger imidlertid ikke sammen med mænds arbejdstid, mens sandsynligheden for kvinder med en ugentlig arbejdstid under 37 timer eller på 37-44 timer er større end for kvinder uden arbejde.

I hvilket omfang man føler sig stresset, hænger også sammen med mænd og kvinders uddannelsesbaggrund, som det ses af tabel 7.6. For faglærte mænd er det således mindre sandsynligt ofte at være stressede, mens det for mænd med kort videregående uddannelse er mere sandsynligt for somme tider at være stressede end for mænd uden uddannelse. For faglærte kvinder er det mindre sandsynligt somme tider at være stressede end for kvinder uden uddannelse.

Tabel 7.6 Stress, arbejdstid, uddannelse mv. Regression 18-74-årige, 2018

	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
	Somme tider at føle sig stresset ift. næsten aldrig at føle sig stresset		Ofte/næsten altid at føle sig stresset ift. næsten aldrig at føle sig stresset	
Ugentlig arbejdstid i hovedbeskæftigelse (ift. intet arbejde):				
-- <37 timer	39.29*	32.64**	17.14	26.12*
-- 37 timer	36.69*	32.30**	14.17	16.86
-- >37-44 timer	47.55**	41.92***	10.19	32.76**
-- >44 timer	28.16	17.65	10.31	8.211
Har faste mødetider på arbejde	6.373	5.021	-9.538**	1.181
Tilfredshed med økonomisk situation ¹	-13.76***	-3.406	-4.452	-13.46***
Tilfredshed med arbejdet ¹	-4.376	-7.254	-32.11***	-27.20***
Tilfredshed med omfang af fritid ¹	-13.81***	-22.79***	-29.14***	-52.47***
I parforhold	-4.545	0.170	-3.396	0.603
Yngste barn under 7 år (ift. ingen børn)	16.23***	7.784*	2.100	4.343
Yngste barn 7-17 år (ift. ingen børn)	10.12**	15.34***	2.864	18.06***
Uddannelse (ift. ingen uddannelse):				
Faglært	-5.889	-8.339**	-6.350*	0.192
Kort videregående	9.365*	2.324	-4.348	-6.445
Mellemlang videregående	2.678	-1.509	-6.849	0.950
Lang videregående	8.156	-4.316	-1.879	-0.413
Konstant	44.76**	69.31***	71.78***	93.44***
Antal	1,133	1,244	659	591
R ²	0.093	0.115	0.196	0.359

+ . * . ** . *** signifikant forskel på 0,1-, 0,05-, 0,01 hhv. 0,001-niveau.

¹ Lidt tilfreds, meget tilfreds eller fuldstændigt tilfreds.

Sp.: Hvor ofte føler du dig stresset?

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Mens mænd og kvinder i parforhold ikke har større sandsynlighed for stress sammenlignet med enlige, er sandsynligheden for somme tider at være stressede større for både mødre og fædre sammenlignet med kvinder og mænd uden (hjemmeboende) børn. Forekomsten af ofte at være stresset findes derimod kun blandt mødre med skolebørn, mens det ikke gælder for fædre, og heller ikke for fædre og mødre med førskolebørn er det ofte at være stres-

set væsentligt mere udbredt end blandt mænd og kvinder uden børn.

Endelig viser tabel 7.6, at tilfredshed med ens økonomiske situation reducerer sandsynligheden for, at mænd somme tider føler sig stressede og kvinders for ofte at være stresset, idet sammenhængen også kan være, at mindre stressede mænd og kvinder også er mere tilfredse med den økonomiske situationen. Når det gælder tilfredsheden med arbejdet på arbejdsmarkedet, er sandsynligheden for ofte at være stressede mindre, desto større tilfredshed blandt både mænd og kvinder. Tilsvarende gælder det for sammenhængen mellem tilfredshed med fritidens omfang og stress, hvor tilfredsheden betyder en mindre sandsynlighed for somme tider at være stressede, tillige med at den også indebærer en mindre sandsynlighed for ofte/næsten altid at være stressede.

7.3 Sammenfatning

Mere end to ud af tre beskæftigede danskere er tilfredse med deres arbejde, mens kun halvdelen er tilfredse med mængden af deres fritid. Generelt set er halvdelen af beskæftigede danskere mere tilfredse med deres arbejde end med deres fritid, hvorimod det kun er hver sjette, som er mere tilfreds med fritidens omfang end med deres arbejde.

Både mænd og kvinder, som arbejder 37 eller mellem 38 og 44 timer om ugen, er omkring $\frac{1}{2}$ score mindre tilfredse med deres fritid end mænd og kvinder, der arbejder mindre end 37 timer om ugen. For mænd og kvinder, som arbejder 44 eller flere timer om ugen, er tilfredsheden næsten 1 score mindre end for mænd og kvinder med en kort arbejdstid.

Sammenlignet med i 2008 er der i 2018 flere, der ofte/altid/næsten altid føler sig stressede, og også flere der oplyser, at de nogen gange/somme tider er stressede. Til gengæld er der i dag færre, der aldrig/næsten aldrig føler sig stressede.

Knap to ud af tre ikke-stressede i 2018 var det heller ikke i 2008, mens hver tredje også var det i 2018. For de nogen gange stressede i 2018 var knap to ud af tre også nogen gange stressede i 2008, mens hver tredje aldrig eller næsten aldrig oplyste, at de nogen gange var stressede i 2018. For de altid eller næsten altid stressede i 2018 havde hver femte også ofte været stresset i 2008, mens hver

femte aldrig eller næsten aldrig var det dengang. Det betyder, at for 58 pct. af alle danskere var de stressede i både 2008 og 2018, mens 42 pct. enten var blevet eller ikke længere var stressede i slutningen af perioden.

Stress hænger sammen med mænd og kvinders uddannelsesbaggrund og arbejdstid, idet mænd og kvinder med en ugentlig arbejdstid på under 45 timer har en større sandsynlighed for at være stressede end mænd og kvinder uden arbejde.

Sandsynligheden for stress er større for både mødre og fædre sammenlignet med kvinder og mænd uden (hjemmeboende) børn. Forekomsten af ofte at være stresset findes derimod kun blandt mødre med skolebørn, mens det ikke gælder for tilsvarende fædre, og heller ikke for fædre og mødre med førskolebørn er det ofte at være stresset mere udbredt end blandt mænd og kvinder uden børn.

Utilfredshed med den økonomiske situation har en negativ effekt på mænds oplevelse af næsten altid at være stresset, utilfredshed med omfanget af fritiden har den største negative effekt på kvinders oplevelse af næsten altid at være stresset.

8 Sammenfatning

Formålet med denne bog har været at beskrive danskernes tidsforbrug i 2018 og i 2008 på baggrund af tidsanvendelsesundersøgelser for de to år: Hvor meget arbejder danskerne, og hvor meget holder de fri? Er de tilfredse med deres arbejdsforhold og fritid, er de stressede, og hvad betyder børn og andre forhold for, hvordan tiden bruges på en gennemsnitlig ugedag? Der er en række grunde til at undersøge disse forhold. Arbejde giver indkomst og forbrugsmuligheder, samtidig med at arbejde betyder inklusion og giver social prestige. Arbejde er også afhængigt af og har indflydelse på forholdene i familien. Tilsvarende bidrager husholdningsarbejdet til familiernes velfærd, mens fritid betyder restitution fra arbejdet, samvær med familie og venner og tid som forbruger.

I bogen er anvendt oplysninger fra den seneste tidsanvendelsesundersøgelse fra 2017/18, som ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed har gennemført, og som indeholder oplysninger om 18-74-åriges aktiviteter i løbet af to dage – fra morgen til aften. Bogen anvender tillige oplysninger fra en tidligere dansk tidsanvendelsesundersøgelse gennemført i 2008, hvilket har gjort det muligt at tegne et billede af udviklingen i danskernes brug af tid over en tiårsperiode.

8.1 Befolkningens tidsanvendelse 2008-2018

Fra 2008 til 2018 er bruttoarbejdstiden faldet fra 3 timer og 55 minutter i 2008 til 3 timer og 43 minutter i 2018 på en gennemsnitlig ugedag. Det betyder, at der i 2018 blev brugt 12 minutter mindre på bruttoarbejde end i 2008 eller godt en time mindre på ugebasis.

Fra 2008 til 2018 er husholdningsarbejdet faldet med 22 minutter på en gennemsnitlig ugedag, nemlig fra 3 timer og 24 minutter i 2008 til 3 timer og 2 minutter i 2018. Det svarer til, at der bruges godt 2 ½ time mindre om ugen på dette arbejde, som omfatter indkøb, husligt arbejde, gør-det-selv-arbejde og børneomsorg.

Når det gælder fritiden ekskl. tid brugt på søvn, spisning og andre primære behov og husholdningsarbejde, er denne steget svarende til godt 3 time mere på en uge, mens tiden brugt på pri-

mære behov er steget med 40 minutter på ugebasis til et niveau på omkring 10 timer på en gennemsnitlig ugedag.

Der har været forskellige ændringer i mænd og kvinders tidsanvendelser, idet arbejdet på arbejdsmarkedet er aftaget med 18 minutter for mænd og 5 minutter for kvinder. Husholdningsarbejdet er aftaget med omkring 20 minutter for både mænd og kvinder. Det er således fortsat kvinder, der bruger mest tid på dette arbejde, nemlig omkring 1 time mere på en gennemsnitlig ugedag sammenlignet med mænd både i 2008 og 2018. Endelig er fritiden blevet længere for både mænd og kvinder, mens tiden brugt på primære behov stort set er den samme i begge år for såvel mænd som kvinder.

Det er også fremgået, at tidsanvendelsen for både mænd og kvinder er forskellig afhængig af deres uddannelsesbaggrund. Der er således en tendens til, at længere uddannelse hænger sammen med mere arbejde på arbejdsmarkedet og mindre fritid for både mænd og kvinder.

8.2 Arbejdet på arbejdsmarkedet

Der har været et lille fald i beskæftigedes normale arbejdstid i perioden 2008-2018, nemlig fra 38,2 til 37,6 timer om ugen, eller fra 39,1 til 38,7 timer, hvis vi lægger den gennemsnitlige tid brugt på et evt. bijob til. Ændringen i arbejdstidens længde skyldes, at der i 2008 var væsentlig flere, der arbejdede mere end 37 timer, nemlig en tredjedel – halvdelen heraf arbejdede mere end 44 timer.

Hvis vi i stedet for den normale ugentlige arbejdstid ser på den faktiske arbejdstid, har arbejdstiden stort set været uændret for både mænd og kvinder fra 2008 til 2018. Forskellen mellem normal og faktisk arbejdstid er betydelig, og særlig udbredt blandt beskæftigede, som angiver lange normale ugentlige arbejdstider. Deres faktiske arbejdstid er altså væsentlig kortere end den oplyste normale ugentlige arbejdstid.

I forhold til i 2008 er der blevet forholdsvis færre med faste arbejdstider nemlig fra godt hver anden til godt hver tredje. Til gengæld er andelen af beskæftigede med varieret arbejdstid efter aftale steget fra 10 til 20 pct. og andelen med mulighed for egen tilrettelæggelse af arbejdstiden steget fra 16 til 20 pct., mens andelen med flekstid har været uændret på 20 pct. Det tyder på, at der generelt

set har været en bevægelse mod større arbejdstidsfleksibilitet på arbejdsmarkedet siden 2008.

Det viser sig, at transporttiden ikke er længere for beskæftigede med mange timers arbejde sammenlignet med transporttiden for beskæftigede med få timers arbejde. Det betyder, at transporttiden for beskæftigede med få timers arbejde udgør en forholdsvis stor del af (brutto-)arbejdstiden.

8.3 Husholdningsarbejdet

Der har i mange år været en udvikling mod større ligestilling mellem mænd og kvinder i husholdningsarbejdet. Alligevel bruger kvinder i 2018 knap 3 ½ time på indkøb, husligt arbejde, gør-det-selv-arbejde og omsorg på en gennemsnitlig ugedag mod mænds knap 2 ½ timer, eller hvad der svarer til knap 1 time mindre om dagen.

Forskellen i mænd og kvinders husholdningsarbejde viser sig også ved, at hvor 42 pct. af alle kvinder bruger mere end 3 ½ time om dagen, gælder det kun for 28 pct. af alle mænd. Og omvendt er det 24 pct. af alle kvinder, der bruger mindre end 1 ½ time om dagen mod 40 pct. af alle mænd på en gennemsnitlig ugedag.

Vi har også vist, at kvinder tager sig af de mere rutineprægede og tidsbestemte opgaver, mens mænd er mere aktive med opgaver, der ikke nødvendigvis skal gøres på bestemte tider af dagen og ugen.

Der er betydelige forskelle i den tid, mænd og kvinder bruger på deres børn, hvis yngste barn er under 7 år i forhold til, hvis yngste barn er mellem 7-17 år, og ligeledes når vi ser på børneomsorgen af fædre og mødre med forskellig uddannelsesbaggrund. Mødre med lang videregående uddannelse bruger således 50 pct. mere tid på deres børn end mødre uden uddannelse, mens fædre med videregående uddannelse bruger dobbelt så lang tid som fædre uden uddannelse.

Endelig er det vist, at fædre og mødres tid brugt på børneomsorg er steget, og at denne udvikling er fortsat frem til i dag, idet både fædres og mødres tid brugt på deres børn nu er knap 3 timer for mødre og 2 timer og et kvarter for fædre, idet der her udelukkende er tale om de dage, hvor forældrene faktisk bruger tid på deres børn.

8.4 Fritiden

Den daglige fritid for 18-74-årige danskere er på godt 16 timer på hverdage og knap 20 timer i weekenden, når vi medregner søvn, spisning og personlig hygiejne/toilette. Ud af disse timer går omkring 8 timer hver dag til søvn, og godt en time på at spise på en hverdag og knap 2 timer på en weekenddag. Hertil kommer tid brugt på personlig hygiejne/toilette, som for mænd er omkring en halv time om dagen og for kvinder knap 3 kvarter. Tilbage er 6 ½ time for mænd og 6 timer for kvinder på en hverdag mod 9 timer for mænd og 8 ¼ time for kvinder på en gennemsnitlig weekenddag.

For en gennemsnitlig ugedag betyder det, at mænd har en halvtimes længere fritid end kvinder, når vi som her ser bort fra toilette, spisning og søvn.

Ved at opdele den vågne fritid i aktive og passive aktiviteter finder vi, at førstnævnte tager væsentlig mindre tid end sidstnævnte. Danskerne bruger omkring 5 ½ time om dagen på passiv fritid og kun knap 1 ¼ time på aktiv fritid.

Selvom mange mænd og kvinder har faste fritidsinteresser, hvad enten de er enlige eller i parforhold, forhindrer det ikke hele familien i at kunne være samlet i de fleste af ugens aftener. I halvdelen af alle børnefamilier er der mellem 5 og 7 dage, hvor fritidsinteresser ikke er til hinder for samvær om aftenen. Faktisk er det kun i knap hver syvende børnefamilie, at der er 2 eller færre aftener, hvor familien kan være samlet uden at skulle deltage i faste fritidsaktiviteter.

8.5 Tilfredshed med arbejde og fritidsomfang, og stress

Mere end to ud af tre beskæftigede danskere er tilfredse med deres arbejde, mens kun halvdelen er tilfredse med mængden af deres fritid. Generelt set er halvdelen af beskæftigede danskere mere tilfredse med deres arbejde end med deres fritid, hvorimod det kun er hver femte, som er mere tilfreds med fritidens omfang end med deres arbejde. Det er dog mere end hver tredje, som både er tilfredse med fritiden og arbejdet.

Vi har også fundet, at for både mænd og kvinder afhænger tilfredsheden med fritidens omfang af, hvor meget man arbejder: Jo

mere man arbejder, desto mindre er tilfredsheden med fritidsomfanget.

Sammenlignet med i 2008 er der i 2018 flere, der ofte/altid/næsten altid føler sig stressede, og også flere der oplyser, at de nogen gange/somme tider er stressede. Til gengæld er der i dag færre, der aldrig/næsten aldrig føler sig stressede.

Vha. oplysninger for de samme personer finder vi, at knap to ud tre ikke-stressede i 2018 heller ikke var det i 2008, mens hver tredje også var det i 2018. For de nogen gange stressede i 2018 var knap to ud af tre også nogen gange stressede i 2008, mens hver tredje aldrig eller næsten aldrig oplyste, at de nogen gange var stressede i 2018. For de altid eller næsten altid stressede i 2018 havde hver femte også ofte været stresset i 2008, mens hver femte aldrig eller næsten aldrig var det dengang. Det betyder, at for 58 pct. af alle danskere vedblev de med at være mere eller mindre stressede i perioden 2008-2018, mens 42 pct. ikke angav det samme stressniveau over den periode.

Referencer

Bonke, J. 2002. *Tid og velfærd*. Rapport 02:26. København: Socialforskningsinstituttet.

Bonke, J. 2005. Paid Work and Unpaid Work: Diary Information versus Questionnaire Information. *Social Indicator Research*, vol. 70, pp. 349-368.

Bonke, J. 2009. *Forældres brug af tid og penge på deres børn*. ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.

Bonke, J. 2011. *Søvn – ægteskab, indkomst og helbred*. København: Gyldendal.

Bonke, J. 2012. *Har vi tid til velfærd? – om danskernes brug af deres tid ude og hjemme*. ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.

Bonke, J. 2016. *Tiden, vi spiser*. ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.

Bonke, J., N.D. Gupta & Smith, N. In: D. Hamermesh & Pfann, G. 2005. *Timing and Flexibility of Housework and Men and Women's Wages*. The Economics of Time Use. Elsevier. Amsterdam.

Bonke, J., Stratton, L., Lausten, M. & Deding, M. 2008. *Intrahousehold Specialization in Housework in the United States and Denmark*. *Social Science Quarterly*. Vol 89, No. 4.

Bonke, J. & Fallesen, P. 2010. *The impact of incentives and interview methods on response quantity and quality in diary and booklet based surveys*. *Survey Research Methods*. 2010, vol. 4, No. 2, pp. 91-101.

Bonke, J. og Jensen, B. 2012. *Hvad har vi gjort ved tiden? En forskningsoversigt over tidsanvendelsesstudier før og nu.* ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.

Bonke, J. & Greve, J. 2013. *Bruger skolebørn tiden hensigtsmæssigt? Om søvn, spisning, motion, samvær og trivsel.* ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.

Bonke, J. og Wiese, A. 2018. *Monitoring youth at risk's daily time-use by an electronic time use app (ETUS)* ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

European Foundation. 2009. *Working Conditions in the European Union: Working Time and Work Intensity.* European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Dublin.

Eurostat. 2000. *Guidelines on Harmonised European Time Use Surveys.* Luxembourg.

HETUS. 2016. *Harmonized European Time Use Survey.* Eurostat. Luxembourg.

Sundhedsstyrelsen. 2018. *Danskernes sundhed.* Den nationale sundhedsprofil 2017.

Udgivelser fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed om befolkningens tidsanvendelse, 1989-2018

Det første projekt i det, der i dag er ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed, handlede om ændringer i befolkningens tidsanvendelse og forbrugsmønstre fra 1960'erne og frem til den første udgivelse i 1989. Herefter har forskningsenheden med tilbagevendende mellemrum publiceret bøger og artikler om den måde, vi bruger tiden på.

Fra 2008/09 overtog seniorforsker Jens Bonke eksempelvis ansvaret i forskningsenhedens regi for de store danske tidsanvendelsesundersøgelser i 2008 og 2018, hvor nærværende bog beskriver hovedresultaterne fra tidsanvendelsesundersøgelsen i 2018. Jens Bonke havde også været ansvarlig for 2001-undersøgelsen i Socialforskningsinstituttet.

Det følgende giver en kronologisk ordnet oversigt over udgivelser om tid fra forskningsenheden.

1989

Erik Ib Schmidt, Eszter Körmendi, Gunnar Viby Mogensen og Jon Vibe-Pedersen. *24 timer i døgnet. Tidsanvendelse og forbrugsmønstre siden 60'erne*. Aarhus: Systime.

1990

Erik Ib Schmidt. *Behøver vi at nå det hele?* København: Spektrum.

Gunnar Viby Mogensen. Red. *Time and consumption*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsprojekt i kommission hos Danmarks Statistik.

Peter Brixen. *Tid i økonomisk teori*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsprojekt i kommission hos Danmarks Statistik.

1991

Bent Jensen. *Danskernes dagligdag. Træk af udviklingen fra 1960erne til 1990erne*. København: Spektrum.

1992

Benedicte Madsen og Mette Nayberg. *Hvornår vil vi arbejde? En social-psykologisk undersøgelse af danskernes syn på arbejde og fritid*. København: Spektrum og ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Helle Schönemann-Paul, Eszter Körmendi og Thomas Gelting. *Den faste arbejdstid er fortid. Om danskernes arbejdstidsmønstre og om den faglige og geografiske fleksibilitet på arbejdsmarkedet*. København: Spektrum og ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

2004

Bent Jensen. "Arbejder vi allerede nu for meget?" Kapitel 11 i Bent Jensen. 2004. *Vil der være hænder nok? Danskernes arbejdsudbud i 2000-tallets velfærdsstat*. København: Gyldendal og ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Jens Bonke. Paid Work and Unpaid Work: Diary Information versus Questionnaire Information. *Social Indicator Research*. Vol 70, pp. 349-368.

2009

Jens Bonke. *Forældres brug af tid og penge på deres børn*. Odense: Syddansk Universitetsforlag og ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Jens Bonke og Gøsta Esping-Andersen. *Family Investments in Children: What Drives the Social Gap in Parenting?* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Jens Bonke og Peter Fallesen. *The Impact of Incentives and Interview Methods on Response Quantity and Quality in Diary and Booklet Based Surveys*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

2011

Jens Bonke med bidrag af Morten Møller. *Søvn – ægteskab, indkomst og helbred*. København: Gyldendal og ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Bent Jensen og Torben Tranæs. *Vi der bor i Danmark. Hvem er vi? Og hvordan lever vi?* København: Gyldendal og ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

2012

Jens Bonke med bidrag af Bent Jensen. *Har vi tid til velfærd? Om danskernes brug af deres tid ude og hjemme*. København: Gyldendal og ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Jens Bonke. *The Impact of Changes in Life-stage on Time Allocations in Denmark. A Panel Study 2001-2009*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Jens Bonke og Bent Jensen. *Hvad har vi gjort ved tiden? En forskningsoversigt over tidsanvendelsesstudier før og nu*. Odense: Syddansk Universitetsforlag og ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

2013

Jens Bonke og Jane Greve. *Children's Health-Related Life-Styles: How Parental Child Care Affects Them*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

2014

Jens Bonke. *Arbejdstid – Hvorfor er der forskel på faktisk og normal arbejdstid?* København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

2015

Jens Bonke. *Karrierekvinder og -mænd*. København: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Jens Bonke. *Velstand og velfærd*. Danmarks Statistik og ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

2016

Jens Bonke. *Tiden, vi spiser*. ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.